

სული
101533

ნ მ ბ ა თ ი

ერმათა სავითსავი

საქოველთვეო სუჩათეზიანი

ქ უ რ ნ ა ლ ი

შედაგოგურის დამატეხი

(მშობელთა და აღმზრდელთათვის)

„დღისთ და დამთ შოქენ
სობათს ან დაქდებასი“
რუხიველი.

აკრილი № IV.

თბილისი
1884.

ბ ბ ჯ მ ე

გადასმულია

ბიბლიოთეკის მფლობელისათვის

ბ ბ ჯ მ ე

Дозволено цензурою. Тифлиса, 30 Апрель.

ბიბლიოთეკის მფლობელისათვის

ბ ბ ჯ მ ე

სტამბა ი. გ. მელიქიძისა.

გ ა ზ ა უ ხ უ ლ ი .

იწასთან გასწორებული წენარად წამოდგა აწ ვაზი
და არე-ძარეს უცქერის განარაბული, ლაძასი;
ძეტის ღხენისგან ამრული, ის ცრემლებს კვლარ
ძღლავსა
და ეოველ ცხოველს, ძცენარეს გულ-წრფელად უძღვ-
ნის სალამსა.

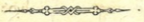
ლაქვარდს ცაშიდა ცქრიანობს, ჰქევის, ნაზარდობს მერ-
ცხალი

და სვედით გამოიძახის შოშია ნაზი, ცოცხალი;
გულ-ძომხიბლავად კალობენ განარაბული ჩიტები...
ჰქევის ტყე-ველი და ხეხედ იფუქნებიან კვირტები.

ხარობს, ირთება ბუნება ათას ნაირის ფერთა,
ციურს ძცინარე ძხის სსივებს შესცქერის გულის ძკერთა
და სლამოხედ, რა რომ მხე ცახედა შესწუვეტს თაძაშა,
ამოდის მთვარე ზ ტურფად დაიწეებს ცურვა-გაძკაშა.

განაფხულს მხალოდ ვერა გრძობს ჩეძი ძიწა ზ სადგური,
თავს ეინვა-თოვლი აერია, სუსტდება ძის ქვეშ უძღური;
ძაგრამ დადნება ეინული და ბუნებისგან შემკული
ხელ-ანლად აძიევაუდება ჩეძი ძვირფასი ძაძული.

ცახელი.

სიცოცხლის წვეთი

(ზღაპარი ი. ს. ტურგენიევისა, რუსულიდან).

სივით ზატარა ბავშვს დედა ღ მამა ავით გაუს-
დენ; ბავშვმა არ იცოდა რა ექნა, რითი მიშ-
ველებოდა იმათ და სწუსდა.

ერთსელ ვინღამაც უთხრა ემაწვილსა: ერთს კლდე-
ში გამოქვამული არისო. წელიწადში ერთსელ იმ გა-
მოქვამულში განხდება წვეთი, თაღიდგან მონადენიო; სა-
კვირველებს რამ არისო ის ცხოველის წელის წვეთი: ვინც
იმას გადაულანჯავს, ის ეოკელს ავითყოფობას მონარ-
ჩენს, რაც კი კაცს ტანში უდგასო. მაგრამ ეს კიდევ
არაფერი. უფრო საკვირველი ის არის, რომ წვეთის
ჩამქვამავი სულით ავითყოფების ძეურნალიც ხდებაო.

კარგა ძალი სანი გავიდა. ერთსელ ბავშვმა იმოვნა ეს
გამოქვამული ღ შიგ შვეიდა. გამოქვამული იყო კლდე-
ში და თაღები დასკდარი ჰქონდა.

მიხედ-მოიხედა თუ არა, თავსარი დაეცა. კარე-
შემო ათასნაირი საშიში ქვემრომები დაინახა. ისინი
ავი თვალებით შესცქეროდენ ბავშვსა. მეტი ღონე არ
ჰქონდა, განერდა, დაიწყო მოცდა. დიდხანს იცადა. ბო-
ლოს შენიშნა: თაღიდგან რაღამაც წელის კვარმა გა-
მოქვენა. ცოტ-ცოტათ იმატა, იმატა და გადაიქცა წვე-
თად; ის იყო ცრემლივით წმინდა და გამსჭვირვალე.

აი, აი, ეს არის, კიდევ ჩამოვარდება... უცებ ვეღა
ქვემდროებმა დააღეს ზირები, უნდოდან ჩაველანათ.
მაგრამ წვეთი ისევ შეიძალა.

რა უნდა ექნა ეძაწვილს? დაუწყო ისევ მოცდა.
უცდის, უცდის და უცდის. უეცრად ბავშვმა შენიშნა,
რომ ეს სამკველი გველები დაუასლოვდენ, კინაღამ
ბავშვს ლოყებზე მიადღეს თავი და ზირებიც დააღეს.
ეძაწვილს შეეშინდა; იფიქრა, ვაი თუ ეს საშიში ცხოვე-
ლები მოძვარდენ, დამებინონ ჭ კამკუდონო; მაგრამ
იმან მანც შეიძაგრა თავი შიშისაგან, თვითონაც აი-
წია სვეით და, აჭა, საკვირველება! ცხოველის წელის
წვეთი მოსწედა თაღიდგან ჭ ბავშვს შიგ ზირში ჩაუვარ-
და. ქვემდროებმა დაიწეეს შიშინი და სტვენა, მაგრამ
მაშინვე უტიეს გზა ბედნიერს ეძაწვილსა; მხოლოდ
თავის ავის თვალებით შესცქეროდენ მას და ესარბე-
ბოდან.

ტყუილა კი არ გადაუელანავს ეძაწვილს ეს წვე-
თი: იმან უეცრად გაესსნა გონება და იცოდა ეოვე-
ლიფერი, რაც კი შეეძლო დაეტია კაცის გონებას;
იმისთვის ეოველივე დაფარული დღესავით ნათელი შეი-
ქნა. იმან მაშინვე მოარჩინა თავისი დედ-მამა, შეიქნა
მდიდარი, მღიერი ჭ მისი სასული შორს განითქვა
ქვეყანაში.

სანდროს სიყრმე

მოთხრობა.

III

საკინძის ვახსნა.

როტხელ ჩვენ სახლში დიდი ალიაქოთი იყო. მტყობოდა, რომ ჩვენთან სალამოზედ ლოტოს სათამაშოთ ბევრი სტუმრები უნდა მოსულიყვნენ. ჩვენი მზარეულები, მოახლებები და გოგოები დიდ ფაცა-ფუცში იყვნენ. შინ იცის, რა საკუმელები მზადდებოდა ვახშმისათვის, რა სხვა-და-სხვა ნაირი ხილი არ იყო მომზადებული სტუმრებისათვის. რა ნაირად მინდოდა სუყველა ესენი გამეშინჯა და მენახა, ჩვენთან სტუმრად ვინ მოვიდოდა. მაგრამ დედამ მელანას უბრძანა: „ბავშვი დააძინეო!.. შენ მერე ვერ მოიცილო!..“ ეს ბრძანება ბევრად ვერაფრად მექაშნიკა, მაგრამ ვიცოდი, უარი აღარ გამივიდოდა.

მელანამ ლოგინი დამიგო, გამხალა და დამაწვინა. ბოლოს მითხრა:

— ჩქარა დაიძინე, სანდრო, ხომ ხედავ ბევრი სტუმრები მოდიან და მე შენთვის არ მეცლება.

მაგრამ მე მაინც ვეტიტინებოდი, მინდოდა დრო როგორმე გამეტარებინა და ცოტათი მაინც გამეგო დიდები რას სჩადიან. ბოლოს, როცა ძილი მომერია, მელანამ საკინძი გამიხსნა და მითხრა:

— არ ვარგა ძილში თუ საკინძი შეკრულია.

ამ სიტყვამ გამომაფხიზლა და მელანას ვკითხე, რატომ არ ვარგა-მეთქი.

— არ ვიცი, ასე გამიგონია: ვინც საკინძს არ გაიხსნის, ეშმაკი გულ-ღვიძლს ამოუღებსო.

— ეშმაკი რა არის? ვკითხე მელანას გაკვირვებით.

— ძარგია, დაიძინე! არა მცალიან, საცაა სტუმრები მოვლენ... ხვალ გეტყვი რა არის ეშმაკი.

— მხლავ მითხარ, თორემ საკინძს ისევ შევიკრავ!

— შეიკარი რა! შუღს შენ ამოგიღებს ეშმაკი, მე კი არა!

— ბაღღილი გული რომ მექნება, არ ამომაცლის?

— ძარგია, დაიძინე, შენი ჭირიმე, არა მცალიან; თორემ ქალბატონი მოვა და გაჯავრდება!

მართლადაც დედა-ჩემი მოვიდა.

— რა არის, რომ ამდენი ხანია, ბაეშვი არ დაგიძინებია?! ბუჯავრდა დედა მელანას. სული გავნაბე, ვითომ მძინავს. მელანამ უპასუხა:

— რა ექნა, ქალბატონო, არ იძინებს: ხან რასა მკითხავს და ხან რას; საკინძი ვერ გაეუხსენი; რატომ არ ვარგაო, რომ შეკრული მქონდესო, თუ არ მეტყვი, არ გავიხსნიო. აბა, მე რა უნდა მექნა?

დედა-ჩემი მოვარდა ჩემს საწოლთან და გაწყრომით მითხრა:

— ჩქარა გაიხსენ და დაიძინე: შენ ვინ გეგვეწება გამოიძიეო, რა არის კარგი და რა არა?! რომ გეუბნებიან არ ვარგაო, ალბათ არ ვარგა—შენ უნდა დაიჯერო, რასაც ღიღები გეტყვიან!

საკინძი კიდევაც გახსნილი მქონდა, როცა დედა მელანას ელაპარაკებოდა; დედის სიტყვებზედ კრინტიც არ დამიძრავს, მხოლოდ თვალები დაეხუჭე, მაგრამ ღიღხანობამდის კი არ დამეძინა: სულ იმას ფიქრობდი, რა უსამართლონი არიან ღიღები, რომ არაფერს არ ამიხსნიან-მეთქი; ან რა არის ეშმაკი და როგორ შეუძლიან კაცის გულის ამოღება და სხვა....

მეორე დღეს ჩვენთან ექიმი ძარგაძე მოვიდა. დედამ სხვათა შორის ჩემზედ ამბავი ჩამოაგდო და შესჩივლა:

— ხან-და-ხან ჩემი შვილი ისეთ რასმე მკითხავს, რომ არ ვიცი რა ვუპასუხო. აი, წუხელის: აიჭინა, მითხარით, რატომ არ ვარგაო, ძილში საკინძი რომ შეკრული მქონდესო?

— მერე თქვენ რა უპასუხეთ? ჰკითხა ექიმმა.

— არათფრი.

— მაშ მოდი, სანდრო, ჩემთან, გეტყვი, რატომ არ ვარგა, დამიძახე ექიმმა.

მივედი.

ექიმმა დაიწყო: ერთხელ, სადილს შემდეგ, დავიძინე; თურმე ქამრის შესხნა დამეიწყებოდა; ძლიერ უსიამოვნოდ მეძინა და, როცა გავიღვიძე, ავადმყოფს დავემსგავსე. მიზეზი ის იყო, რომ სისხლი მოჭერილ ქამარს შეეგუებოდა და ის არ მასვენებდა. საკინძიც ისეა, ის თუ ძილში შეკრული დაგრჩა, ყელზედ მოგიჭერს, სისხლი მოგაწვება და უსიამოვნოდ გაგხდის. ასე დაბოლოვა ექიმმა და შემდეგ ესეც დაუმატა:

— როცა შეტყობა გინდოდეს რისიმე და შენ თვითონ ვერ მიხვდე, მე შეითხე და აგინსნი.

მინდოდა ეშმაკის თაობაზედ მეკითხა რამე ექიმისათვის, მაგრამ ამ დროს მამამ რალაცასთვის დაუძახა მას და მეორე ოთახში გაიყვანა.

IV.

უწყვარვართ, თუ არა ჩვენ დედ-მამას?

რა უცნაურის მომგონი იყო ორის წლით უფროსი ჩემი და, მლონე. წილიდანვე მოჰყვა იმისთანა ეშმაკურს გვიგობას, რომ სიცილით გული ამომიფხდა. როცა დაბინდდა, მლონემ მითხრა:

— აბა, ერთი ჩენი დედ-მამა გამოეცადოთ, ვუყვარვართ, თუ არა.

— შერე როგორ? ვკითხე მე.

— აი, როგორ: ჩვენ სადმე დავიშალეთ და, როცა დაღამდება, ისინი ძებნას დაგვიწყებენ და, რო ვერ გვიპოვიან—თუ ვუყვარვართ იტირებენ და თუ არა, არ იტირებენ. სანდრო, კარგი სერი არ იქნება?

— კარგი სერი იქნება, მაგრამ ისეთ ალაგას სად დავიშალეთ, რომ ვერავენ გვიპოვონ?

— ჟოველთის რომ მე არ მოვიგონო არ იქნება? მითხელ
შენც მოიგონე რამე! მითხრა თავ-მოწონებით მღენემ.

მე ცოტათი შემრცხვა და დაუფიქრებლად წამოვიძახე:

— ძარებს უკან დავიმალოთ!

— რას ამბობ? ძარებს უკან ხომ მალე გვიპოვენია?

— მაშ, ბედელს ქვეშ?

— არც იქ ვარგა, ამიტომ რომ ბნელაში მარტოდ ყოფნა
შეგვეშინდება და თვითონვე გამოვიჩნდებით.

— მაშ უკეთესი ალაგი შენ თვითონ იპოვენე, ვუთხარი სა-
ყველურის ხმით მღენეს.

— მჰ, რა უხეირო ხარ! წამო ჩქარა! მე ვიცი კარგი ალა-
გი! სტკეა და გაექანა საკუქნაო ოთახისკენ. მეც თან გავყევი.

საკუქნაო ოთახი სხვა-და-სხვა ნივთებით ისე იყო გამო-
ტენილი და ისეთი ვიწროობა იყო, რომ თავგი კულს ვერ
მოიქნეველა.

— აი, შენ ამ ტახტის ქვეშ შეძვერი! მითხრა მღენემ და
ლოგინის ტახტს მიუშვირა თითი:—და მე სხვა ალაგს ვიშოვნი.

ტახტის ქვეშ შეძვერი და, შიგ რომ ქვაბები იყო შელა-
გებული, იმათ ამოვეფარე. მღენემ სხვა დასამალი ადგილი
იშოვნა.

საკუქნაო ოთახი დასამალავად მართლა ძალიან კარგი ადგი-
ლი იყო: ჯერ იმით, რომ შიგ საღამოთი იშვიათად შემოვი-
დოდა ვინმე; მეორე მით, რომ ეს ოთახი ჰურ-საქმელ ოთახ-
თან მოზმული იყო, ასე რომ შეგვეძლო, რასაც ჰურ-საქმელ
ოთახში იტყოდნენ, ყველა გაგვეგონა.

ძარგა ხან ვიყავით დამალული ჩვენ ადგილში და კურდ-
ღლებივით ყურები აცქვეტილი გექონდა, რომ ჩვენი ძებნის
თაობაზე დიდებისგან გაგვეგონა რამე. მაგრამ ბარე ერთი სა-
თი გავიდა, არავინ მოგვიკითხა. ეს ერთი საათი—ერთ დღეზედ
მეტად მიჩვენა. ძლიერ მალე მინდოდა გამეგო, ჩვენი დაკარ-
გვა რა გავლენას იქონიებდა დიდებზედ, მეტადრე ჩვენ დედ-
მამაზედ, მაგრამ ყველა მიჩუმებული იყო...

მერე ფიქრმა გამიტაცა... წარმოვიდგინე, ვითომ ჩვენ დედ-მამას ჩვენი დაკარგვა ძალიან სამწუხაროდ დაჩენიათ, გექმბნიან გამწარებულები, მაგრამ ვერ გვაპოულობენ. ბოლოს სტირიან კიდევ. ამ დროს ვითომ ჩვენ გამოვჩნდებით და გვახარებთ ჩვენ დედ-მამას. იმათ ვითომ ჩვენი სიეშმაკვე გაუკვირდებათ... მერე კიდევ სულ სხვა ფიქრები მომივიდა: ჩვენი დედ-მამა მაშინვე მიხვდებიან, რომ დამალულნი ვართ და არც ძებნას დაგვიწყებენ, არც მოგვიკითხავენ, და, როცა გამოვჩნდებით, კიდევ დაგვეცინებენ...

მლენე არ ვიცი მაშინ რასა ჰფიქრობდა; ალბათ ისიც იმას, რასაც მე.

სახლში უცებ რაღაც ალიაქოთი შეიქნა!... ჩვენ მაშინვე მივხვდით, რომ ალბათ ძებნა დაგვიწყეს...

— სანდრო, გექმბნიან, გექმბნიან!.. დაბლის ხმით დაიძახა მლენემ.

— სსსუ! ჩუმათ იყავ! ვუპასუხე: არ გვიპოვნონ!...

სიჩუმეა... ბული მიძგერს, თითქო რილასაც მეშინოდეს! იმ ოთახში, სადაც ჩვენ ვიყავით დამალულნი, დედა ჩემი და გოგონები სამთლით რამდენჯერმე შემოვიდნენ, მაგრამ ვერ გვიპოვნეს!

დიდხანს ვიცდიდით საკუქნაოში. ბოლოს, როცა დედა ჩემი და მელანა წუწუნით პურ-საქმელ ოთახში შემოვიდნენ, მლენემ წვრილის ხმით დაიძახა:

— აქა ვართ! აქა ვართ!

— სსსუ?! დაიძახა დედამ: ეს ვისი ხმაა?!.. ვერ გაიგონე, გოგო?

— როგორ არა: მლენეს ხმასა ჰგავს! უპასუხა მელანამ.

— აქა ვართ! აქა ვართ! იმავე ხმით დაწვიულა კიდევ მლენემ.

დედა და მელანა სამთლით ჩვენთან შემოვიდნენ და მლენე მალე იპოვნეს. დედა მლენეს ძალიან გაუჯავრდა: „რათ დაიძალე შე შეჩვენებულო!“ და ჰკითხა:

— სანდრო რაღა იქნა?

მე სული გაენაბე. მლენემ უპასუხა:

— თუ არ გაგვიჯავრდები, გეტყვი.

დედამ პირობა მისცა. მლენეს აღარ დავაჯალე, მე თვითონ გამოვძვირე... მამა რომ არა ყოფილიყო, დედა უსათუოდ გაგვლახავდა, მაგრამ ეხლა დედამ მამაჩემის ხათრი მოიღო. მამა ჩემი თავის დღეში არც თვითონ გვცემდა და არც სხვას აძლევდა ჩვენი ვალახვის ნებას. დედას კი ცოტა მიზეზი ეყოფოდა, მაშინვე გაგვლახავდა ხოლმე. —

მეორე დღეს, სანამ ჩვენ ვავიღვიძებდით, მამა ჩემი სხვანაირად წასულიყო. მე და მლენემ მეტად გვიან ვავიღვიძეთ. ზოგობმა ჩვეულებრივ ჩაგვაჯვეს, პირი დაგვბანეს და ჩაი დაგვაღვიძინეს. დედამ წუხანდელი სიგიჟისათვის მთელი დღით ოთახში დამწყვდევა გადაგვიწყვიტა. მე მელანამ წამიყვანა საუკუნაო ოთახში დასამწყვდევად. ჯერ უარზე დაედექი და ტირილი დავიწყე, მაგრამ მელანამ მალე დამამშვიდა:

— რას სტირი? ცოტა ხანს იყავ, ისევ მალე გამოგიშვებთ და თავისუფალი იქნები.

რომ დაფეიქრდი, მელანას სიტყვა დამიჯდა და დამწყვდევა მეტირად დასჯად მეჩვენა. მელანას ადვილად დავეთანხმე, მხოლოდ ის პირობა ჩამოვართვი, რომ დედას შევხვეწოხ ჩვენს მალე გამოშვებას.

მელანა, რასაკერელოა, დამპირდა და კარები ჩამიკეტა.

მე ხომ ადვილად დამამწყვდიეს, მაგრამ მლენე ძალიან გაუხალდა, როცა მარდისახარმა ხელი მოჰკიდა და საჭურჭლო ოთახში წაყვანა მოინდომა. მლენემ დაიწყო საშინელი ტირილი, ყვირილი და ფეხების ფართხალი, უნდოდა ამით თავი როგორმე გაენთავისუფლებინა. მალე მელანაც მიეშველა და ორთავემ დიდის ვაჭირვებით საჭურჭლო ოთახში შეამწყვდიეს და,

როცა კარები ჩაუკეტეს, მღენემ, თითქო თავის ბედს დაემორჩილაო, უცებ გაჩუმდა; მერე სიმღერაც დაიწყო:

„მე რალაც მოვიგონეო, მე რალაც მოვიგონეო!...“

მელანამ თავისი პირობა ასარულა: მალე გამომიშვა და მითხრა:

— შენ რომ ჭკვიანი იყავი, იმიტომ მალე გამოგიშვი.

მარტო ყოფნა მომწყინდა და დედას ეთხოვე მღენეც გამოეშვა. ღედამ ნება მომცა, რომ მღენე მე თვითონ გამომეშვა. საჩქაროთ მივირბინე საჭურჭლო ოთახის კარებთან და მღენეს სიხარულით დავეძახე:

— ზამოდი, კარებს გაგიღებ!

აესწიე რაზას, მივაწექ კარებს, მაგრამ კარები არ გაიღო!... ჰიდევ მივაწექი—კიდევ არ გაიღო!... მჰკარი წიხლი, რაც შემეძლო—მინც არ გაიღო და არა!... მღენემ სიცილით დამიძახა:

— ხვალ გააღებო?...

თურმე კარები შიგნიდან ჩაუკეტნია!.. რა ეშმაკია! კიდევ იმას იძახოდა: „მე რალაც მოვიგონეო! მე რალაც მოვიგონეო!...“

წავედი და დიდებს შევატყობინე ეს ამბავი, მაგრამ ყური არაფერ მათხოვა: ყველამ ასე მითხრა: „თუ ნებას, იქა ბრძანდებოდესო.“

ო მ უ ლ ი

(კარმენ სილვას ზღაპრებიდან). *)

ომული—ამ სახელს უწოდებდენ ერთს მთას; ჩვენებურად ვიტყვით „კაცი“! რად დაარქვეს ამ მთას ეს სახელი?

ჭური დამიგდეთ, ყმაწვილებო! მხლავე მოგითხრობთ ამის ამბავს.

იყო და არა იყორა, იყო ერთი ქაბუჯი, რომელიც ყოველ კეთილ საქმეებს სულით და გულით მიეღებოდა. არა საქმე არ მიანდა იმას უდიდესად, რა რომ ძნელი ასასრულებელი ყოფილიყო იმისთვის. თავის სამშობლო მეტის-მეტად უყვარდა, ღარიბ-ღატაკს, რაც კი შეეძლო, ხელს უმართავდა; ვინც უნდა ყოფილიყო და რა შეეძლებაც უნდა ჰქონოდა, არავისთვის თავს არ დაზოგავდა, ყველა უძღოურეს და დაზარალებულს შეელოდა, — მაგრამ ყველა ეს არაფრად მიანდა, იმის მხურვალე და მოსიყვარულე გულს ვერაფერი ვერ აკმაყოფილებდა.

იმას ჰსურდა ყველა გაებედნიერებინა და, რადგან ქვეყანაზედ ბოლო არ აქვს მწუხარებას, გაჭირვებას და ერთი-ერთმანერთის სიმბუღლარეს, ამიტომაც ეგონა, რომ იმისაგან სიკეთე არავის არ უნახავს.

ღედა მისი იყო ჩინებული დედოფალი, რომელიც ყველას წმინდანათ მიანდა. ავად-ყოფებს ხელს დაადებდა თუ არა, უეჭველია, გაჰკურნავდა. ჰოველ მხრიდამ, თურმე, მოატყდებოდა ხალხი მოსარჩენად; მაგრამ ბევრსაც არ უყვარდათ დედოფალი, ისე რომ ცილი სწამეს მეფის წინ; იმანაც აღუკრძალა ხალხის წამლობა და ბოლოს სასახლიდამაც განსდევნა. დედოფალმა თავი შეიფარა მთებში. ხალხმა იქაც მიაგნო, აღრინდელივით მიაწყდა და ისიც ასობით და ათასობით არჩენდა ავად-

*) ამ სახელით სწერს რუმინის დედოფალი.

მყოფებს. მაგრამ მალე უნუგეშო მწუხარებამ და აუტანელმა შრომამ დააუძლიერა იმისი სხეული: საწყალი ჩაეარდა ლოგინად და აღგომაც არ ეშველა. აუადმოფეხები მაშინაც კი არ იშლიდნენ მისელას, როცა დედოფალი ჩაასვენეს კუბოში; ემთხვევოდნენ თუ არა, გაიკურნებოდნენ.

მეფე არ ანახეინებდა დედას იმის ერთად ერთ ვაჟიშვილს, მაგრამ ყმაწვილი ხშირად მამას გამოეპარებოდა და რამდენიმე საათი დარჩებოდა ხოლმე დედასთან. ზადუკოცნიდა იმას მშვენიერ ბაგეს, საიღამაც მოესმოდა თაფლივით ტკბილი სიტყვები და დაეკონებოდა იმის საოცარს ხელებს, რომელთაც ქვეყანას ამდენი სიკეთე გაუწიეს.

— დედო, განა ადამიანები კეთილდებიან, როდესაც გაპკურნავენ? ჰკითხავდა დედას ხანდისხან შვილი.

— რასაკვირველია, როდესაც კაცი ჯანმრთელია, უფრო ადვილია იმისთვის კეთილ-კაცობა, უპასუხებდა დედა ხელის გადასმით ყმაწვილის მშვენიერ ქოჩორაზედ.

— მაშ, აი, ესთქვათ მე... ხომ კარგა მყოფი ვარ, მაგრამ კეთილ-კაცობა, აბა, რაში მეტყობა?

— ზანა კაცი ერთბაშად კეთილდება? მაგასაც სწავლა უნდა.

ასე ტკბილად მოუყვებოდა ლაპარაკს დედა, რომელსაც ეხლა სამუდამოდ ენა ჩაუვარდა. შაბუკი თავს-ზარ დაცემული დედის გვამთან, მიწაზედ, დაეცა.

— **ოჰ!** არ შემოძლიან, არა, უდღღოთ ვერ გაეძღებ! ამბობდა გულ-ანატირად ყმაწვილი კაცი.— დედო, დედაჯან! ადგი, გაპკურნე ჩემი გული! ნაღველი მომკლავს, ჩემო ძვირფასო! გეხვეწები, ადგი, გაიღვიძე, ჩემო სულის ჩამდგმელო!

ხალხი ხმა გაკმენდილი იდგა მცხედრის წინ და შესცქეროდა შვილის ქეთინს, მაგრამ ნუგეშის ცემას ვერცინ ბედავდა.

ან რას უშველიდა ხალხის ნუგეში! თვალშიაც არ მოსდიოდა, რომ დიდ ძალი ხალხი თავის მფარველს აცილებს უკანასკნელ ბინამდის. იმას საშინელი მწუხარება გულს უთუთქავ-

და და შუაზე უპობდა, ისე რომ დღე ღამით ეჩვენებოდა და მზე უფერულ წერტილად მიჩნდა.

ღედის შემდეგ საბრალო ისე მარტო დარჩა ქვეყანაზე, როგორც ფერფლი ტრიალ მინდორში.

ჩაუშვეს თუ არა მიწაში კუბო, ყმაწვილი გაჰქრა და არავინ იცოდა, სად წავიდა; ის კი ნახეს, რომ იმან ქვითქვითით ფეხი ჰქრა ნიჩაბს, რომლითაც ღედისთვის უნდა მიწა წაეყარა; შემდეგ თვალი აღარავის მოუქრავს. მეფემ კიდით კიდემდე დაატარა მსახურები, არც ერთი კუთხე თავისი სახელმწიფოსი მოუძებნელი არ დაადგო, მაგრამ ყმაწვილი თითქოს ქვეს-ქველში ჩაძვრა. — მეფის შვილი და ტახტის მემკვიდრე სადღაც დაიკარგა.

პრავინ იცოდა, რომ ბუჩქების ხეობაში სცხოვრობდა ერთი განდევნილი. ჰველას იგი დიდი ხანია მკედარი ეგონა, მხოლოდ იმისმა შეგობარმა დედოფალმა იცოდა იმისი ბინა ერთ მთის გამოქვაბულში და სიკვდილის წინედ ჩააბარა თავისი შვილი.

— მასწავლე კეთილ-კაცობა! შესძახა განდევნილს ქაბუკმა შესვლის უმაღლე. მერე მიიმალა გამოქვაბულის ბნელ კუთხეში, დაეცა დედა-მიწაზედ და რამდენიმე საათი საშინლად კეთილთებდა, თითქოს უნდოდა გულის დარღები გადაეყარა და სამუდამოდ ცრემლები შეეშრო.

ბერი-კაცი ხმას არ იღებდა, მხოლოდ ხან-და-ხან დამკუნარ-დაღმევილ პირის სახეზედ და თეთრს წვერზედ გადასვამდა თავის გამხმარ ხელებს, ჩაბნელებულ თვალებს ბჭუტავდა, რომ ცრემლები შეემაგრებინა და ბოლოს სთქვა:

— მმანუილ, ჩემო შვილო, იყავ ისეთი, როგორიც იყო დედა შენი; მაშინ იქნები კეთილი!

— იმას ხომ ჩემსავით აღგზნებული და მხურვალე გული არა ჰქონდა!

— მერე ეგ ნამდვილად იცი? მინ გითხრა, რომ ოდესმე იმასაც შენისთანა ხასიათი არა ჰქონდა?

— ჩემისთანა?! არა, ეგ შეუძლებელია!

— ოჰ, შვილო, შვილო! შენ მწუხარება ამის მეტად არ გი-

ნახავს და გგონია, რომ ქვეყანაზედ შენისთანა უბედური აღა-
რავენ არის. შენ მხოლოდ შენ თავზედ ჰვიქრობ, დედა შენი
კი სულაც აგრეთი არ იყო.

— მაშ ვიზედ უნდა ვივიქრო? ქვეყანაზედ ვინლა გამაჩნია!

— როგორ თუ ვისზედ იფიქრო?

მანდგილმა გადაახედა ვაკეებისკენ და ჭაბუკს თვალწინ
წარმოუდგა, რაც კი დედამიწაზედ ტანჯვა-მწუხარება მოიპო-
ვებოდა: ბრძენი, კოკლები, კუზიანები, მთხოვარები, ტუსაღები,
ავადმყოფები, ატირებული ბავშვები, აქვითქვითებული დედაკაც-
ები. დღე და ღამე ელანდებოდა ეს შესაძრწუნებელი სურათები.
მმანუილი სამი დღე და ღამე გაშტერებული, ხმა ამოუღებლივ
შესტკეროდა ამ წამებულ სახეებს; ბოლოს განდგილიმა მიაღო
ხელი იმის დაქანცულ თვალებსა და დაუხუტა; მერე ხელი დააე-
ლო, შეიყვანა გამოკეპებულში, რძე დააღვივნა და დააძინა. ორი
დღის შემდეგ ჭაბუკმა გაიღვიძა მხნედ და ღონიერად.

— მხლა ხომ იცი ვიზედ უნდა იფიქრო? ჰკითხა მოხუცმა.

— დიახ, ვიცი, უბასუხა მმანუილმა, რომელიც ისე გაბრუე-
ბული იყო, თითქოს ჯერ არ გამოფხიზლებულაო.—რა საში-
ნელი რამეები მესიზმრა, ვითომ მთელ ქვეყანას გარს შემოვლურე.

— მაშ გასწი, სამსახური გაუწიე ხალხს. ცნობით—ვერავენ
ვერ გიცნობს; თუ დაგპირდები, მოიგონე დედა შენი და მაშინ-
ვე დაიბადები ჩემთან. მაგრამ გაფრთხილდი, ურიგო რამე არ
ჩაიღინო. თუ რასმეს შესცოდავ, ველარა ნახავ დედის სურათს
და მაშინ ველარ გამოიგნებ ჩემკენ გზასა.

მმანუილმა შეჰფიცა, ყოველთვის კეთილი ვიქნებოდა, გა-
მოესალმა განდგილის და გაუდგა გზას, რომ ხალხს სამსახური
გაუწიოს.

ჯერ არ გასცილებოდა გამოკეპებულს, რომ შეხედა ერთს
ბებერ დედაკაცს, რომელსაც გაპირებებით, ძლივ-ძლიობით მიჰქონ-
და ქვეყნის გამონასკულები და ბოლჩები. ტვირთი ძნელი სატა-
რებელი იყო ჯან-მიღებული ბებრისთვის და წამ-და-უწუმ შედ-
გებოდა სულის მოსაბრუნებლად.

შაბუკი თავის დაკვრით მიუახლოვდა და ალერსით უთხრა:
— მიბოძეთ წამოგილოთ!

ამაზედ ბებერმა დედა-კაცმა ნაღვლიანად გადახედა და სთქვა:

— ტვირთი ხომ მძიმეა, გზა კი წინ შორი და ძნელი მიძევს.

— მაშ უფრო უნდა გიშველოთ! უპასუხა მმანუილმა; გამოართვა ბარგი, აიკიდა თავის ღონიერს მხრებზედ და ისე მსუბუქად გაეშურა, რომ დედაკაცი ძლივ-ძლიობით მისდევდა.

ასე მიდიოდნენ სალამომდის, სანამ ერთ პატარა ქოხთან არ შედგნენ. მმანუილმა ჩამოიღო ბარგი, თავი დაუქრა და დააპირა წასვლა.

ბებერი დედა-კაცი დაშტერდა და უთხრა:

— როგორ მიდისხარ, როდესაც არ დამისაჩუქრებინხარ? სად უნდა გაატარო ღამე?

მმანუილმა უჩვენა დედა-მიწაზედ და ღიმილით უპასუხა:

— ღვთის მადლით ქვეყანაზედ ბებერი ადგილია!

— არა, ჩემო შვილო, აგრე არ ვარგა! ღარიჩი ამაღამ ჩემთან. მართად ვსვით და ვჭამოთ, ორივეს გვეყოფა.

დედა-ბერმა დაიწყო ვახშმის დამზადება და თანაც გამოჰკითხა მას, სად მიდის ან საიღამ მოდის.

— უდაბნოდამ მოვდივარ და მინდა ქვეყანას სამსახური გაეუწიო.

— მერე რა საჩუქარს მოვლი?

— მე?-არაფერს.

დედა-ბერმა ქვეშაგები მოუმზადა და იმასაც ტკბილად ჩაეძინა.

ბათენებისას ყმაწვილი კაცი წამოდგა და უნდოდა ჩუმად გაპარულიყო, რომ ბებერი არ გაეღვიძებინა. მაგრამ ის კიდევ ამდგარიყო და რძე და პური მოემზადებინა. მმანუილს შერცხვა, დედა-ბერმა კი ამაზედ უთხრა:

— ისარგებლე ყოველი კარგით, საცა კი უნდა შეგხედეს, უსაჩუქროდ მე შენ არ გაგისტუმრებ. უჩემოდაც ბებერ უმადურობას ნახვდ დედამიწაზედ. ღაგასაჩუქრებ, მერე იტი რითი დაგასაჩუქრებ: რაც სიკეთე სხვას უყო, ის სიკეთე შენზედ ვაღ-

მოვიდეს; მაგრამ რა ბოროტებასაც სხვას მიაყენებ, იგივე ბოროტებაც შენ. დაფიქრდი ჩემ ნათქვამზედ, ყმაწვილო, და ნურასდროს ნუ დაივიწყებ ამ სიტყვებს.

მმანუილს გაუკვირდა ამისთანა დალოცვა და არ იცოდა სიხარულის თუ ნაღველის მისცეს თავი; მაინც მადლობა გამოუცხადა დედა-პერს და შეუღდა გზას.

უსტად შორიდან დაინახა, რომ მოხუცი კაცი კლდიდამ ჩამოვარდა და ცოცხალ მკვდარი, კენესით წამოიძახდა:

— შეილო! საბრალო შეილო!

მმანუილმა ციმციმით აიყვანა ხელში და ფრთხილად წაიღო იმის სახლში. გზა კარგა შორი იყო და მით უფრო მძიმედ ეჩვენებოდა მას ეს ტვირთი. სახლის შესავალში ერთი ისეთი ლამაზი ქმნილება იდგა, სწორედ იტყოდით კალმით დახატულიაო, რომლის მსგავსი მმანუილს არ ენახა. ბავშვი არ იყო, მაგრამ არც გასათხოვარი იყო. მისი დიდრონი თვალები ნაღველიანად გამოიყურებოდა, თმები გიშვრივით შავი ჰქონდა. დაინახა თუ არა, რომ მმანუილს მოხუცი მოაქვს, სიჩქარით შეჰყვირა:

— მამაჯან!.. და ისეთმა ფერმა გადაჰკრა, რომ ვერ გაიჩვენოდა იმ თეთრ კედლიდგან, რომელთანაც იდგა.

— არაფერია! ამშვიდებდა მმანუილი, — საშიში არა აქვს-რა. მალე მოვარჩენთ.

— რადა, შეილო რადა! კენესით წამოიძახა დაკოდილმა: თუ მოვეკვდე, ძალიანაც ნუ დამტკირებ! შენ ჯერ ძალიან დიდი ბედნიერება მოგელის.

სთქვა თუ არა ეს სიტყვები, გონება დაჰკარგა და რამდენიმე დღე ამ მდგომარეობაში გასტანა. მმანუილი ფეხ მოუცკვლელად თავით უჯდა და უვლიდა, როგორც ნამდვილი გულშემატკივარი მოსიყვარულე შეილი.

პატარა რადა ისე შეელოდა და ეხმარებოდა მოვლაში მმანუილს, რომ გვეგონებოდათ ამისი უფროსი ძმაო, თანაც მშობლის კარგა განდომას დიდად იმედოვნებდა.

— მაგის შემდეგ ქვეყანაზედ ვინლა დამრჩება, სრული ობოლი ვიქნები! ამბობდა მწარე ტირილით ახალგაზდა ქალი.

მმანუილი და რადა დღე და ღამე არ შორდებოდნენ მომაკვდავს. ზოგჯერ რადა მამის ბალიშზედ მისდებდა თავს და დაღალული ჩასთვლემდა.

მითხელ, როდესაც ყმაწვილს მამის ბალიშზედ ჩაეძინა, ავადმყოფი უცბად გონებაზედ მოვიდა, თვალეზი აახილა, მმანუილს მაგრად ხელი მოუჭირა, გრძნობით დააკვირდა და უთხრა:

— ჩემ რადას უპატრონე!...

მმანუილმა პასუხად მზურვალედ ხელი დაუჭირა. მოხუცმა ხელ ახლად თვალეზი დახუჯა და სული განუტყევა. მაგრამ კაბუჯი მაინც ადგილიდამ არ დაიძრა, არ უნდოდა ყმაწვილისთვის დაებთხრა ტკბილი ძილი, რადგან უამისოთაც საშინელი მწუხარება მოელოდა.

ღიდხანს ფიქრობდა, ობოლს რა უყოს.

— მჰ, რა კარგი იქნებოდა, დედა ჩემი რომ ცოცხალი ყოფილიყო! რამდენჯერმე გაიფიქრა იმან.

მაგრამ დაღალულობა თავს ართმევდა. სულ იმ ფიქრში იყო მმანუილი, თუ რა კარგი იქნებოდა დედისთვის ჩაებარებინა ლამაზი რადა, და ქანც-მიწყვეტილსავეთ წაწვა დედამიწაზედ და მაშინვე გაჩნდა თავის ბერიკატთან, განდევგილთან.

— მომგვარე, უთხრა განდევგილმა, — გაგიზრდი.

— ზანა შენ ყველა იცი? გაიკვირვა მმანუილმა.

— ყველა ვიცი, რაც შენ შეგეხება. დედა შენი მიაშობს ხოლმე; იგი თვალს არ გაშორებს. მმანუილი ჩემთან დასტოვე და შენ გასწიე, ქვეყანას ემსახურე.

მმანუილს თითქოს ყველა ეს მოესიზმრა. რაღამ გაიჩურუნა თუ არა — ამასაც გაელეღბა.

— მამაჯან, ჩემო მამილო? ღაიყვირა ყმაწვილმა, როცა მკედრის სახე დაინახა.

მისმა მფარველმა, ახალგაზდა მეგობარმა, ხელეზი დაუჭირა და უთხრა:

— იმან შენი თავი მე ჩამაბარა, ეხლა შენ ჩემი და ხარ, ჩემი ქალი ხარ. მე ისეთს ადგილას წაგიყვან, სადაც უზრუნველად, მოსვენებით იქნები. წამომყევები?

— სადაც გინდოდეს, წამიყვანე, უპასუხა ტირილით ყმაწვილმა. — მხლა მე ქვეყანაზედ არც არავინა მყავს და აღარც მამა-ლია-რა!

დასაფლავებს მოხუცი და ორთავემ, ხელი ხელს დაკერილგბმა, გასწიეს განდევილთან; დაბინდა, როდესაც მივიდნენ გამოქვაბულში. მმანუილმა იგრძნო, რომ ყმაწვილს პაწაწა ხელები გაუცივდა და უკანკალებდა.

— ნუ შიშობ, მე მიგიყვან ისეთ კეთილ ბერი-კაცთან, რომელიც შენ ძალიან შეგიყვარებს!..

მანდევილმა ერთი ისე ალერსიანად გადახედა ყმაწვილს, რომ მას ყოველივე შიში ერთს წამს დაეკარგა და პატარა ხანს უკან კიდევ გულწრფელადაც მოუყვა თავის ამბავს.

მეორე დღეს, დილა აღრიანად, განდევილმა გააღვიძა მმანუილი და უთხრა:

— შენი განშორებით ყმაწვილს ნულარ გაუახლებ დარდებს. სჯობს ეხლავე შეუდგე გზას. შენ მაგიერ მოკითხვას გარდავცემ და შენ კი გასწი, ქვეყანას სამსახური გაუწიე.

მმანუილმა ერთი კიდევ ალერსით გადახედა მძინარე ყმაწვილს; იგი წყნარად, დამშვიდებით სუნთქავდა.

— რა ნაირად მომინდა აქ დარჩენა! რა კარგია და აქა! სთქვა ამოოხებით მმანუილმა.

მაგრამ განდევილმა ტკბილად ხელი დაუჭირა ქაბუქს და, გამოიყვანა გამოქვაბულიდან ამ სიტყვებით:

— შენ ჯერ ისეთი არა გავიკეთებია, რა, ყმაწვილო, და აბა, რა უფლება გაქვს განცხრომაში და განსვენებაში იყო.

(გაგრძელება შემდეგ №-ში).

ლომკანცი.

სიდაბლი.

XI.

ამოხტა ვაჟი რაშიდანი,
ჩრდილში ისვენა წამსა;
ძქედელმა რაში ახვიროთან
ისევე დააბა ბაგასა.
სწრაფე გაასურა რვინები,

ღუწეა ლურსმანს გაჭედა,
გაივსო მითი მუჭები,
რამს უერის, ჰქუბავს ლანდსელა.
სიბურე მოჭარბეულსა
ჰელავ გაუტაცლდა ოცნება,
ძქედელს დღე-განასღებულსა,
ჰსურს ისევე რაშთან ცხოვრება.
იასლოს ღომ-კაცს ქებულსა,
ღურსმანი რაშსა უჭედოს;
ამოს ღვთისგან ცხებულსა
და მისი ეძობა იკომოს.

ღომ-კაცმა უთხრა: „—სწ ეძობა
არ მოგეშლება მეფისა,
ამიერ მისი წყალობა,
მეჯინიბობა სეფისა.
მე წავალ შავის რაშითა,
თან მიმავს ორი სხვა რაში;
ჰელავ მოვალ ორისა მითა,
შენც თან გვიასულ შორ გრამი.
მეფობა დავიმსახურე

დიდის დევისა მოკვლითა;
 ერისა გული ვასარე,
 დამდნარი მწარის ოხვრითა.
 გეყოფა სკუნი დიდება,
 რაცა მოვიმკეთ სიმსნითა;
 ქვეყანას თავის უფლება,
 სვდა შავის რაშის სიბრძნითა“.

მიეჩქარება ღომ-კაცსა
 შინისკენ, რაშებს არ ზოგავს;
 გადიბუნს მალე ცხრა მთასა,
 მინდორზე ქოხი ძლივს მოხანს.
 აღმასის გველად მთის სკვი
 ერთს მწვანე მდელოს ჩაუფლის...
 იქა დგას ქოხი, ნახუკვი
 მგზავრისა, დგომის არ უშლის.
 ქოხშია ბური ჭვალარა,
 კერასა კვლარ ცილდება;
 ცხოვრებს ორ შვილის ამარა,
 მესამეს უცდის, არ კვდება.

ის სადღაც შორსა წასულა...
 ვინ იცის, კებე შეკვდარია!..
 მშობლისა გული დაუელა,
 მძებსაც არ გაუხარია.
 მის წასვლას უცხოთ და უკვლათ
 თვით აბრადიან მამასა;
 მძა მათ უკვარდათ უსომოთ,
 შინ კერ სედავდენ მის დარსა.

XII.

რემსს ღვრის ძამს მწუხარი,
ღღარ ასველებს ჟავრიო:
ვის იცის, შვილია მკვდარი!
ღამე აქვს ძიდი მწარიო.

ამ ფიციტ განვლო მოხუცმა
დიდძალი ხსნი სველითა...
სიბერით ვერ უძლო სუსტმა
ოსკრასა დღისით, ღამითა.

ერთსელ ჩასთვლიძა, სიზმარი
ბურ-კაცმა ხსნა შვებისა:
ლომ-კაცს მოკვდა კბილ-მწარი
დევი, ის მტერი ჭვეწისა.
გახიფრთხო ძიდი ბურ-კაცმა,
კანკალებს, მსიარულია.
შვილებს სიზმარი მოუთხრა:
„ჩემი ძე წამოსულია .
„დაუკარო ბუვი და ქნარი,
მეზმან ჩემი შვილიო,
ღღარ მაქვს არაფრის ჟავრი:
გაჟი მეოღა გმირო“.

„ის მოვა, გვეტყვის ამბავსა,
ომშიდა განჩნს-უღაი;
მოკვივენს დიდების სხივებსა,
ღვთისგან არს მოცემულია.
მიანლოვდება სიკვდილი.
სვე ჩემი ბედნიერია...
ძე აღმისრულდა წადილი:
შვილი მეავს, დევის მკვლეულია.“

ესა სჯობს მამულისთვის,
 შვილი რომ სჯობდეს მამსოა,
 მენი და სარდე კეკისთვის,
 აწ ღსენით ჩავალ საფლავსოა.
 რა გაათავა სიტყვები,
 შვილებს მოესმათ იყენის სმა...
 ველზე მოგოკვენ რაშები,
 მათ მოსდევს დაკარგული მმა.

მართლაც მოვიდა ღომ-კაცი,
 ქოს წინ რაშები დააბა;
 მის მოესვია ბურ-კაცი
 და დიდ ხანს კოცნა გააბა.
 ხელიდან მღივს-და დატლიჯეს
 მძებმა მმა ისევე ნასუელი...
 მშურად სელები ჩასვიეს,
 ჭკოცნიან ტანარებული.
 ან უჯერინ თავის თვალს,
 რომ მოუვიდათ ღომ-კაცი;
 ჭკითსვენ სად იყო, რა აღავს,
 სად გადაკარგა მამანი?..
 მოსუნს იგერი ეწვალა,
 მუნლთ მოეკცნა, წაიქცა;
 მას სული აღმოეწალა,
 აღვიდა მალა შვიდი წა.
 ნეტარი მოსუნებული,
 ნეტარად დასაფლავეს
 და ბრალის კოშკი გებული
 შვილებმა თავსე დაადგეს.

შემდეგ შესდენ სამნი მმანი,
 სამივ ზირმსე სამ რაშსედა;
 როგორც იყო ჰემანი,
 წავიდენ მთავრის კარსედა...

XIII.

სკლანნი სამის რაშითა
გზით ჩაუკლიან ერთ კორდსა,
სეობა ვეითელ მწკანითა
შეკეულა სვეის ნაკოდსა...
იმ კორდსე მწეემსი დამკდარა,
მწკანე ხაკედი უგია;
ცაღმსრითა ძალლი დამდგარა,
ცაღმსრით კომბალი უგდია.
მწეემს სალამური უჭინავს,
უკრავს და მღერის ტკბილათა;
თსა-ცხვარსა სმითა იბირავს,
დაეურებიან ძილათა.

ბუღბუღი ბუჩქში მწეჩალია,
არ მაცალაო ვალობა...
ეკ რა მწეემსისა ბრალისა
სალამურისა ძალობა.
გზა-მარას მადის ლომ-კაცი,
სამ რაშე სსედან სამი მწე;
რა ესმით სალამურის ხმა,
შეჩერდენ სვეის ნაპირზე.

მწეემსი ამღერებს სალამურს;
ბანს ეუბნება კლდე-ველი.
ბუღბუღსა მისი მღერა შერს,
გადმიბირაო მსმენელი.
ახალი ხმები დაუკრა,
სიძღერაც ახალ-ნაირი;
ლომ-კაცის ქება მოუთონრა,
ქველობა ნაირ-ნაირი:

„ვკახხო აწითლებულა,
 ვარდი გაშლილს ღიათა...
 მინ დედა განსარებულა,
 ვაჟი ჰყოლია გმირათა.
 ტყე-ველი ამწვანებულა,
 მორთულა სამხსნ-იითა,
 შორს ვაჟი გამგზავრებულა,
 დევი მოუვლავს ისრითა.
 მან გაჟმა ვეილს დაგვიხსნა,
 შეგემოსა წითელ-ვეითლითა;
 გვირდს მოძღვრადნი მოგვიხსნა
 ვუგალობთ ყოველ დილითა.
 მას ვაჟსა ჰქვია ღომ-გაწი,
 ის არის ჩვენი შეივეა;
 სამ მამსი უფრო მამაწი,
 ჩვენი მატრანი შემწეო.“

რა ესმით მშებსა მისს ჰება,
 სასეზე გადასაღისდენს;
 გაჰქუსლეს, მიეწარებათ,
 ჰსურთ დროზე გოშეში მივიდენ.
 საითაც თვალი უწვდებათ,
 მთებში, თუ მინდვრათ, გორებზე,
 ყოველგან ხალხს უხვდებათ:
 ემსაღებინა ქორწილზე.

სერიდან ბუკი გასძისის,
 საყდრებზე იწვევს გროვასა,
 ქალი და გაცი თავს იყრის,
 ჰთეიწრობენ გოშეში წვეკასა.
 ხმა ნაღარისა მოისმის,
 დაეწეო ჯარი მთავრისა;
 ნუხლით და ბარვით იქ მიდის,
 საც ქორწილია სამისა.

ასე ამ რიგათ სამეფო
სულ საქორწილოთ შეიძრა;
ერს არა აქვს რა სადარდო,
რაც მტრისა კბილი შეიფრა.
შთავართა ერი მრავალი
მიემურება საღსინოთ...
წინ გზა აქვთ კვირის სავალი,
მიიმღერებან საზინოთ.

შეიდა შევეთ შთავარი,
შეიდ დრო შით გამაწუბილი,
თან მიჭყვთ ჯარი მრავალი,
სიმღერას მორთვენ წუბილი:
„რა კარგი რამ სართ, სოსებო,
„მეჭყრინდით მევის კარზედა;
„თან მოიყვანეთ, სოსებო,
„შეკარდებო მხარზედა.
„მათ ქორსა მეგრდი გაუხეს,
„იხსნეს სოსების ნაშენი;
„ქორწილზე თუმი აწვიეს,
„მევე დედოფალთ საშენი!
„სამია ზეცას ვარსკვლავი,
„სამ მთვარეს გვერდით ასლავან;
„მათ ვაჭებთ ხვენტა მოყმენი,
„მათის შუქითა ცოცხალვართ!“

დასი და დასი საღსინს
წინ ხვდებათ სამ ძმათ სამყროთ;
მათ მისდევს ურდო სომისის
მოსაკებათ და სავაჭროთ.
გზა-შარა გაჭედილია
იქ მიმავალის კატითა;
მათ შორის სამი ქველია
სამის ღამაზის რაშითა.

მნასკელთა უკვირსთ ჭავჭარი
მათისა სახის ტანისა:
„—ნეტავ სამი მზე ვინ არი,
სამი ქე ერთის მამისა?..“
ხმას არ იღებენ სიძენი
ესმისთ ყველასგან ქებათ;
მსეთ-უნასხავთა შემურენი
მიჭქრთან, წინ აქეთ შვებათ...

XIV.

ალაქის გარეთუბანი
მინდორი ზრის ტრიალი...
იქ შეკრბენ მეფისა უმანი,
თეშა აქვს მღერა, გრიალი.
ბროლის სუთავა გაშლილი
თვალ უწვდენელის სიგრძისა,

შიგ შადრევანი მრავალი,
გადმოჭქუსს წყალი იმ მთისა.

მეფეს ჭსურს საღისის შეჭტევა
ყოველ გვარ სანასხავითა:
ჭიდილ-მარულა, გაჭტევა,
ყაბასზე სროლა ისრითა;
ჯამბაზთ თამაში, სეირი
მუსიკით, მოძღერღებითა;
ჩონგური, ქნარი, დაირი,
დაფ-სურნით, დუღუკებითა.
როს მეომარნი გავიბრდენ,
ისმოდეს სმა ნალარისა;
ქალნი და ვაყნი ხარობდენ,

მათ აჭუკეს სმ სსანდრისა.
მინდარს კოშკის ბროლისა,
ზედ დროშა მეფის ფრიალებს;
აქროს სრა დიდის ზომისა
კარგადებული ბრწყინვალეს.
ის არის მოფარდაგული
თურანის ხალხებითა;
ზედ ფერადებით სატყული
წინაშათ დრონი ძლევითა:

ერთგან—ბრძოლაში ბაქარი
ხმალ გაღებული რაშყე ზის;
მისგან ძლეული მტრის ჯარი
ვაი-ვაგლასით წინ მირბის.

ერთგან—ლომ-კაცი რაშითა
დიდსა დეკს შეტაკებია,
შვილად მოჭიმული ისრითა
წინ შამხსა მოჭფარებია.

დეკი კლდეს გადმოდგომია,
თავი მიუტავს კამეჩსა,
ლომ-კაცი გადსდგომია,
ისარს უმიზნებს ზედ მკერდსა.

ერთგანა—დეკი ნაკრავი
ისრისა, გადმოშეკრულა;
კლდის ფერდი, კლანჭით ნახნავი,
დეკის გორებით ნგრეულა.

ლომ-კაცი დეკს მოკლეულსა
მხიარულებით დაჭყურებს,
დეკი მის თვალ წინ დეკს სუელსა,
სისხლითა ხეებს ავსებს...

ბეგრგან ბეგრგვარი ნახტი
ნადირობის და ღსინისა
ხაკურდებზეა ნაჭარვი
თვალ მარგალიტის, სირმისა.

სამი ტასტია მოართული
 ოქრო-ღაღით და ვერცხლითა;
 სამი გვირგვინი, სუდ დგმული,
 სჭკერს აღმასკუბის ტუცხლითა.
 ერი სადსინათ მოსული
 მათის ყურებით დამტკბარა;
 თვით მეფე ზორიერი-მოსხმული
 სრას დადის, კელარ დამუდარა.

XV

ძალა შევის ურიცხვი
 ტასტ ქვემოთ დგანან წყობითა;
 თავს შეწისქვილე მოხუცი,

შვიდი მთავარი დრომითა.
 მათ ქვემოთ სამი კეწიერი
 და კარის კაცი ათასი;
 მერე დგას ჯარი ორზირი,
 რიცხვითა ათი ათასი.

ცხენოხანთ ჯარი ცაღმსრითა
 შორს ჩაწკაპულან სურუბზე;
 გადაყრილ ყურთმაჯუბითა
 ლამაზათ სხედან ცხენებზე.
 ზოგია ხერქეზულათა
 გამოწყობილი მსრუბით;
 ზვიკიან ახასოურათა
 და თავს იქნევენ ჭუნუბით.

როგორც ღამეში კანსკვლავებს
ნა მოუჭვდევთ სსივითა,
კაბები მეფის სლეპულებს
ისე უჭარვავთ სირმითა.
იქ მთელი ჯარი მეფისა
ოქრო-ვერცხლითა მორთულა;
სსივები მწისა მნათისა
მათს იარაღში ბნეულა.

ამ დროს დასძახეს ბუკებზე:
მოდან მეფის სიძენი!
შვიდნი მთავარნი ცხენებზე
შესდენ, წინ უძღვისთ მეჯვრენი.
მათ განჯვავთ უკან ჯარები:
აჭარნი, ვიქნი, აღაღნი;
მიფრიალებენ დრო შები,
ფერად-ფერადთ ნაკამსნი.

წინ უნდათ შესვდენ მეფეთა
და მიესალმონ ქედ-დრეკით;
შემდეგ გამოჯვავს სეფეთა
ჯირით-სიძღერით და ცეკვით.
შუქმოსხმით დედათ-უფაღნი
დასხდენ ბროლისა ტასტყუდა;
მათ უკან ქვეყნის უფალი
ბაქარ წის ოქროს სკამსუდა.

შეიქნა რეკვა წარისა,
აღარ წუნარდება თვით ბუკი;
ხმაც მოდის სურნა-დათვისა,
გამოხნდა სამი ჭაბუკი.
მოდან სასე ჯავარნი,
სამი მზე მეტად ქებულნი;
კარგის მამისა ნაწარღნი
სამ გმირათ დაბადებულნი.

დასტევილეს მასწავლებლთა,
 ჰქრეს ქუსლი თავის ცხენებსა,
 მოაქნებენ ვაგუფათა,
 უნდათ მოასწონს მყურებსა.
 ცხენთა ფეხის სმას ბანს აძღვეს
 თვით დედა-მიწა, ჰჯერი;
 მტკრის ბუჩი ღრუბლათ მათ მისდევს,
 შესცქერს ფსენითა მათ კრი.

კომკთან მოკარდენ სწორათა,
 გადმოსტენ, წარსდგენ სმაღ გაშლით
 ძეგის წინ აფხაზურათა...
 ბაქარ შესვდება ღიმილით.
 გამოდის მსახურთ მთავარი
 და მოაქვს იმათ საჩუქრათ
 თავდგმული ოქროს ღანგარი,
 თვალ მარგალიტით, ჩინურად.

ვით ღამით ციდან მონათობს
 სასწორი სამი კარსკვლავი,
 ავრე ნელიად ქათქათობს
 სამი და, გრძნობით ნაწკაკი.
 უმცროსი ვარდათ გაშლილს,
 უფროსს-საშუალი მერთაღიანდ,
 ამათი გული დაღლილს,
 იჭვი ბჭით გრძნობის გალიად:
 „გა თუ რი მის ლომ-კაცის
 მისზე ვაბანნი გამოდგენ?!“
 მათი თვალეუბი იქ მირბის,
 სიდანაც მძეუბი გამოჩნდენ...
 ელსინათ დებსა საქმრონი:
 „ლომ-კაცის სწორნი ყოფილან,
 სასე ვაკარნი, ამონი!..“
 მისგამო დამშვიდებულან.

ახლოს მოვიდენ სიძენი,
ჩამოვება ბაქარი;
სამივ გაჭკონა, ვით ძენი .
აწ კი ქორწილი მზათ არი...
ძმეთ-უნახავნი შეწითლდენ,
რა ნახეს თვისნი საქმორნი
დედოფალთ ტასტზე მოუსხდენ
გმირნი, ერისა სამკობნი.
რა მოვარეს მზე იასლება,
ალაგს დაუცლის დამე დღეს,
ხალხიცა ეგზომ ნათლდება,
სკურეტს რა ტანტყედა სამსა მზეს.

იგი აღელდა, ვით ზვირთი,
დაიწყო ღზინი და შკება;
ძონუტმა გააგლო ბურთი,
ერი მას მიეტანება.
ჯერ ბურთით უნდა შექმნენ,
მას შემდეგ ესვრიან ყაბახს;
ძერე ჭიდილსა გამართვენ,
ბოლოს იწიკებენ ღვინის სმას.

ბრალის სეფაში ორბირათ
დასხდენ საღვინოთ სტუმრები;
შერიქიფეთა სშირ-ხშირათ
იქ მიაჭით საგსე თუნტები.
ხავსეს ღვინით თასები,
წამოდგა შეფე სათქმელად;
ესურს დაარიგოს შვილები
ქვეშევრდომთ გასაგონებლათ:

„— დიდება ღმერთსა ძალაღსა
სამებით ვურთხეულსაო,
დიდება ცხოველს მის ძალსა,
ჩვენზედა მოვლენილსაო!

მან გავიზინა ლომ-გაცი,
 დამსხლედი მთელის ჭვეწისა,
 ხმელეთად ერთი მამაცი...
 მას მივეც ტახტი მეფისა.
 მან მოგვიფანა ორი სსკა
 თვისი მძე—ისინი გმირები...
 ეს სამი ვაჟი ხუნა გვევა
 სამეფოს კარგი გმირები.
 მათ შვერთე სამი ასული
 სამ მთვარეთ დასატულები;
 სამი მეფეა სწორ-სამული,
 მათ ჰქონდეთ სწორი წილები!
 არჯევის აღმოსავლეთით
 სსკეს ტახტზე მეფედ ზორჭმული;
 დარ-განმა კი დასავლით
 შემოიკრიბოს სლებული.
 შენ, ხემა გმირო, ლომ-გაცი,
 აქ დარნი ტახტზე მეფეთა!
 თქვენ სამი ბურჯი ვაჟ გაცი
 ეუოთით ურსა შემწეთა.
 თქვენ ჩართ სამებთ სვე-სრული,
 მან მოგანიჭათ მადლით,
 მტრისა დამხობი, განთქმული
 წყნად და ჭვეწათ ძალით...
 გმორნილებსთ შვიდი მთვარი,
 შვიდის სამთავრის გამგენი;
 მათი დროები მისათ არი,
 რომ დაგიშვიროსთ მოყმენი
 როს მტერი გარე მოგადგომ,
 ერთად ომობდეთ მარათა;
 ლომ-გაცი უკედეს მოთავთ
 ჟარსა და ბრძოლეს შედგრათა!

თქვენ, ორნი მშანი, შინ გამგეთ
მიამკვლავდეთ სურსათსა,
რაც ჯიარს დასჭირდეს, ან მოემეთ,
ხურას დააკლებთ სამხადსა.
როს ძლევა მოგნეთ თქვენ ღმერთმა
და დაგიპვიდროთ მშვიდობა,
არამც გაბედით არც ერთმა
ჩემის კანონის ცილობა!
ერს ჰქონდეს სწორი უფლება,
ეკითხოს ამორჩეულთა
ყოველი კარგი ცვლილება,
ძარბები კაცთა ბედ-კრულთა.
თქვენ იყავთ მცველნი კანონის,
გულს გეძვასთ ბედნიერება
ურიცხვის ჩემის გამკანონის
და მათი წესიერება.
დიდება ღმერთსა მოწყალეს,
შემასწრო თავისუფლება;
სიძეთა დღენი მიასლეს,
მათ დაგულადე უფლება!..“

„— დღევრემელ ჰყოს ღმერთმა ბაქარი“ —
შებლავლა ხალხმა ერთის სმით:
„იმისი სიტყვა მაქარი,
ჩვენი მალხენი დიდის სნით!“

დაცალეს ხავსე თასუბი,
გამართეს ღვინი და შუბა,
და შემდეგ ჯიხვის ესწეპი
წითელ ღვინითა ივსება...
ძორთეს სიმღერა, გალობა,
დაუკრეს საკრავებსკდა,
არშინათ იწყეს ღრეობა,
ლეხობენ ერთმანეთსკდა...

საც საზღვარი ჭკუენისა
 მეფისა დაწყდებოდა,
 გრესილად ჭედნი მთებისა
 ხეობას ჩაუყუბოდა.

თვით მთანი თეთრის ქუდებით
 ცისფერს ნახდებში სვეულანს,
 დგანან ყინულის შუბებით,
 ყარაულებათ რჩეულან.

მათგან მთის სვეი ყვირილა
 წინ მოსტის ტანის კვლანჩითა;
 ზურგსა სდის ბოლი ღირ-ღილა,
 შირი აქვს სავსე ქათითა.

მას ბარში მოაქვს აშბავი
 თეთრ ქუდა ყარაულების:
 „მაგრათ ვართ მტერი შირშავი
 „მოიკლა: დრო გააქვს დიდების.
 „ჩვენ ვართ გუშავნი ჭკუენისა,
 „მეოკედ დაგვიდგენ გმირთ გმირნი!
 „აძიერიოვან რათთვისა
 „ზრად მიგვანხის ჩვენ ჭირნი.
 „მათ ვეშუთ გუდით, გუშავთ
 „ჩვენს მეტი ხურვინ უნდისო;
 „არ შემოუძვებთ აზვის მტრათ,
 „ქიანდესთ სიამე წუთისო!“

იქ მე ლხინებში ვიყავი,
 ვადღერძელუბდი ყველასა;
 აქ მოკულ, გავხდი ბუდშავი,
 ვითმენ ნიადგო წყენასა...
 თქვენ ღმერთმა მოგცათ ღომ-კაცის
 ძლი და მკლავი ძლიერი,
 აყვით ზატრახნი მამულის,
 ანავინ დაგრჩესთ მშვიერი!..

გ. წერეთელი.

ტიროლიელი ძალწული.

(ხალსური სეპირ-სიტყვათა დიქსონიდან.)

ბოდენის ტბას *) გარეშემო სალი კლდეები აქვს შემომწყრიებული. იმის სარკესავით კამკამა წყალში დანახავ ცის ბრწყინვალე ვარსკვლავებს და ნაქერ-ნაქერ მცურავ ღრუბლებს, რომლებიც ცის კამარაში უგზო უცლოდ დაეხეტებიან.

შუალამეა. სა გამტერებით დასცქერის ამ ლაპლაპა ტბას, მძინარე ქალაქს, მშვენიერს ბრეგენცის ქალაქს, რომელიც ტბის ზემოდ, ტიროლიის ნაპირებზეა გაშენებული.

ძველის ძველია ეს ქალაქი: ათასი წელიწადია, რაც ეს ტბის პირას არის გადაჭიმული.

აღრინდელი დროდგანვე იმის ცხე-კოშკების და გალავნის ჩრდილი აბნელებდა, ისეც მიუვალს, ტბის გარემო კედლებსა. შევლამ იცის, ვინა სცხოვრობს იმის ახლო და ლეგენდა იმაზედ, თუ როგორ გადაჩა ამ სამასის წლის წინად, შუალამის ხანს ქალაქი ბრეგენცი. მართი ღარიბი ტიროლიელი ქალწული ლუკმა პურის საშოვნელად გაემგზავრა თავისი საყვარელი სამშობლოსი და მშობლების კარგა მოშორებით. მივიდა შვეიცარიის ღვლეებში, დადგა მოახლედ და თანდისთან ავიწყდებოდა ის თავისი საყვარელი და სატრფო სამშობლო მხარე. მრთეულად და გულ-მოდგინეთ ემსახურებოდა კეთილ ბატონებს; შეეჩვია შვეიცარიელებს: თავისიანად ეჩვენებოდა აქაურები. და, როდესაც ფარას მიერეკებოდა, როდი-ლა გასცქეროდა თავისებურად იმ მხარეს, სადაც ბრეგენცი იყო.

როდი-ლა იგონებდა ბრეგენცს ამოოხებით; დაავიწყდა საყვარელი მამული — ტიროლი. როდი-ლა უგდებს ყურს ავსტრიელების ომებსა და გალაშქრებას; დღითი-დღე უფრო მშვიდის გულით წამოდგებოდა ხოლმე ლოგინიდან თავის ახალ ქერს ქვეშ, ახლად შეძენილ მამულში. მსე მომდინარეობდა იმისი ცხოვრება შვეიცარიის მყუდრო ღვლეში.

ბაჩნდა უტბად რალაც მუქარა ნიშნები მოახლოებულნი ომისა. ჯერ ისევ მოუშკელია ყვითლად მღვლევარე ყანა; მუდმივ აქა-იქ იკობებიან შვეიცარიელები და ცხარედ ბაასობენ.

*) ბოდენის ტბა ძვეს ჩრდილო შვეიცარიაში, გერმანიის სამზღვარზედ.

ბაცები დაღვრემილი და ჩაფიქრებულები არიან; მრისხანედ ჩაუშტერებიან თვალები დედა-მიწისათვის; მოუსვენრად ლაყობენ ერთმანეთში დედაკაცები, მაგრამ ქსოვნა-კერვის ფიქრში კი არ არიან გართული; ყმაწვილებიც შიშით მინდორში სათამაშოდ გასვლას ვეღარ ჰხედავენ.

აი, ყველა კაცებმა თავი თავს მოიყარეს მინდორზედ; იქვე მახლობელი ქალაქიდან მიემატათ ვილაც უცნობი ხალხი; გაიმართა გახურებული ლაპარაკი და თანაც მოუსვენრად ტბისკენ გაიქტირებინან.

სალამო ხანზედ კიდევ შეიკრიბნენ. ღანებეს თავი იქცა, დაივიწყეს შიში; იმათი ჩონჩხილი დიდის ხმით ეფინება ტბის ნაპირებს. მამასახლისი წამოდგა, აიღო ხელში ქიქით ღვინო და სადღეგრძელო დაიძახა:

— მს ჩენი წყეული მტრის დაღუპვისა იყოს!

— მხოლო კი ღამე ახლოა, და, როგორც გამოაშუქებს თუ არა ხვალინდელი დღე, მტრის ციხე ქალაქი ბრეგენცი ჩვენ ხელში იქნება!

შიშის ალმა აჰკრა სახეზედ დედაკაცობას; ამპარტავნობა აწერია უბღლზე ყველასა; სრულებით გული ჩაუკვდა მხოლოდ ტიროლიელ ქალწულს.

ჰხედავს ის კარგა მოზორებით მშვენიერ სამშობლო ბრეგენცს, იმის მალა აყუდებულ ციხეებს; არა ჰყავს ახლო გულ-შემატკივარი, გარს სულ სამშობლოს მტრები ახვევია, გაულღვიძა გულში უწინდებურად სამშობლოს სიყვარული, მოაგონდა თავისი სიყმაწვილის ამბები, მოაგონდა ნაცნობები და ნათესავები, ვინც კი იქ დაეტოვებინა, ლუკმა პურის საშონე-ლად წამოსულს, შემოესმა ყურში ტიროლიის კლდეთა სამშობლო სიმღერები... შეღარას იგებს, თუმცა მოისმის შორიდან გაშფოთებული შევიცარიელების რალაც ხმაურობა და ყაყანი. შეღარა ჰხედავს, თუმცა ზედ დასცქერის ამწვანებულ ლეღებსა და აბიზინებულ ველებს: ერთი-ღა აქვს მხოლოდ თვალწინ — სამშობლო ქალაქი, და მამულის სიყვარულის საიდუმლო ხმა, თითქო ჩასჩურჩულებს: „წადი, გადაარჩინე ბრეგენცი, შეატყობინე, რასაც ემუქრებიან.“

მიესწრაფება ჩქარის ნაბიჯით... აი, გომურიც; გამოჰყავს მუხლ მაგარი ცხენი, რომელსაც თავისი ხელითა ჰკვებავდა; მიაფრენს სამშობლო ქვეყნისაკენ.

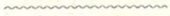
ტყვიასავით მიზუზუნებს კუმეტ ღამეში. აი, უკან მოიგდო მწვანე მინდვრები, წაბლის ჭალა ხომ სულ შორს დარჩა.

წინადგან შოთათავს მღელვარე ტალღები. რაღას იგვიანებს ქალწული? მანა ამ ტალღებს ღრუბლები გადააფრენენ იქით? მარდათ!.. დაგვიანების დრო აღარა გაქვს! აგერ თერთმეტი დაჰკრა სამრეკლოს საათმა. „ღმერთო გადაარჩინე ბრეგენცი, დამწვიდე ტალღები!“ ლოცულობს ქალწული. მდინარე შუილხუილს უფრო უმატებს და ტალღები უფრო მრისხანედ მღელვარებენ.

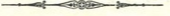
თვალის დასტერებით ცდილობს ქალწული გაარჩიოს რამე ამ ბნელაში და მიუშვებს კიდევ ცხენს სადავეს; ცხენი მდინარეს ეცემა, ტალღებს მკერდით აპობს, ცქეცად მიცურავს, ტალღებს ეომება... აი, გამოაშუქა სამშობლო ქალაქის ცეცხლებმა, მაგრამ მდინარის ნაპირი მალალია და აუვალი; შეშინებული ბელაური ჭიხვინებს; ქალწულმა ხელები ფაფარში ჩაჰქიდა, კისერზედ გაეკრა: თავ-გამომეტებული ისკუპა ცხენმა და ერთი თვალის დახამხამებაში ნაპირზედ გავიდა.

მიჰქროლავს იგი ბრეგენცის მალალ გალავნებისაკენ... აი, ალაყაფის კარიც, მაგრამ საათმა კი შუალამისა (12) დაჰკრა. იმათ ყვირილზედ გამოვიდნენ ჯარის კაცები, შეიტყეს ესრეთი შემადრწუნებელი ამბავი. ჯარი იარაღში ჩასხდა, გალავანს შემოუმწყრივდა და გათენების ხანს მტერი მოიგერეს.

ასე საუკუნო დიდებით დაგვირგინდა სამშობლოს გამომხსნელი ტიროლიელი ქალი.

ზავიდა იმის შემდეგ სამასი წელიწადი, მაგრამ ერთ გორაკზედ გამოჰიმულია დღესაც იმის გამბედაობის სახსოვრად ძეგლი, სადაც იკრიბებიან ბრეგენციელი ქალები და შესცქერიან სამშობლოსათვის თავ-გადადებულ მხედარ ქალწულს. ღამ-ღამე, როცა მოსამსახურე გარს უვლის ქალაქსა, ყვირის: „ცხრა“, „ათი“, „თერთმეტი“, მაგრამ კი არ დაიძახებს „შუალამე“ — (12) ამის სამაგიეროდ გაჰკივლებს ტიროლიელი ქალის სახელს, რომ არავინ დაივიწყოს და ყოველ წამს თვალ-წინ ჰქონდეთ გამოხატული სამშობლოსათვის თავ-გამოდებული აღამიანი.

ჰაერის და მისი თვისებანი. *)

თხვი V.

ირველ შეხედვით ჰაერი, თითქო, არა ჰგავს სხვა სხეულებს; მაგრამ ჩვენ ცდათა შემწეობით დავინახეთ, რომ იგი თავისი ორი თვისებით წავაგავს ყოველ სხვა სხეულს: პირველად იმით, რომ ჰაერს, როგორც სხვა სხეულებს, უჭირავს ადგილი სივრცეში; მეორედაც—იმას ფორები აქვს. შეიძლება აღმოვაჩინოთ ჰაერში კიდევ ისეთი თვისებები, რომლებიც სხვა საგნების თვისებებს ჰგვანდნენ. მაშ ვეცადოთ.

თქვენ, რასაკვირველია, გეცოდინებათ, რომ ყოველ სხეულს აქვს სიმძიმე. აიღეთ, მაგალითად, ქვა, ხის ან მეტალის ნაკერი; უსათუოდ ხელით შეიტყობთ მათ სიმძიმეს. ხელში აიღეთ აგრეთვე ცარიელი სტაქანი, ჩასახით შიგ წყალი, ზეთი ან სხვა რომელიმე საღვრელი სხეული და მაშინათვე იგრძნობთ, რომ სტაქანი დამძიმდება: ყველა ამ შემთხვევაში თქვენ ჰგრძნობთ, რომ სხეულები ხელს აწევებიან; სხეულების ამ თვისებას უწოდებენ სიმძიმეს. რომელიც გინდა მაგარი ან საღვრელი სხეული აიღოთ, იგი უსათუოდ ხელს დააწევა, — მაშასადამე, ყველა მაგარს ანუ საღვრელ სხეულს აქვს სიმძიმე.

სიმძიმე აქვს ყველა სხეულს; აბა შევიტყოთ, აქვს თუ არა ჰაერსაც. ამის გაგება ძლიერ ძნელია. ადვილი იქნებოდა, რომ ისე ვიგებდეთ, როგორც საღვრელი სხეულის სიმძიმეს, ე. ი. რომ ავიღოთ ცარიელი ჭურჭელი, ავაესათ ჰაერით და აეწონათ; მაშინ, თუ ჰაერს რაიმე სიმძიმე აქვს, ცარიელი ჭურჭელი უფრო მსუბუქი უნდა იყოს, ვიდრე ჰაერით სავსე. მა-

*) იხ. „ნობათი“-ს № № 2 და 3.

გრამ, საუბედუროდ, ამ გვარი საშუალების ხმარება ჩვენ არ შეგვიძლია, რადგან ყველა იმ ქურქელში, რომელიც ჩვენ ცარიელი გვეგონია, ჰაერი იმყოფება; ამ ჰაერის ქურქულიდან გამოყვანა ჩვენ არ შეგვიძლია. — მაშასადამე, სრულიად ცარიელი (უჰაერო) ქურქლის აწონაც ჩვენთვის შეუძლებელია. მაინც როგორ გავიგოთ, აქვს ჰაერს სიმძიმე, თუ არა? მეცნიერებმა პირველად აუწონლად გაიგეს ჰაერის სიმძიმე. მეცადით, ჩვენც ესე გავიგოთ.

მხოლოდ ჯერ კიდევ ჰაერის ერთი სხვა თვისება გავიცნოთ და მერე გადავიდეთ სიმძიმეზედ.

ცდ 9-რე. ამ ცდისათვის თქვენ დაგჭირდებათ ტუმბო („ნასოსი“). იწოვენთ ლამპრის იმისთანა შუშა, როგორიც წინა ცდათა დროს იყო აღწერილი; შეიძლება ლამპრის შუშა არ იყოს; მაშ იმ გვარი მინის განიერი მილი იყოს, — ეს უფრო კარგი.

ლამპრის შუშა ანუ მილი, რომელსაც კი ტუმბოსათვის ამოარჩევთ, ყველგან ერთი სიგანისა უნდა იყოს და ამასთან შიგნით კედლებზედ სრულიად თანასწორი. ბარდა მილისა, ტუმბოსათვის აუცილებლად საჭიროა საცობი („პორშენ“). ტუმბოს საცობი მოამზადეთ ამ გვარად: აიღეთ სწორე ჯოხი; ერთ თავზედ სქლად დაახვიეთ ან ბამბის ძაფი, ან ბაწარი, ან კიდევ მხერის ნახევები. შეიძლება ამ გვარად იხმაროთ, მაგრამ უფრო სჯობს ძაფს, ბაწარს ანუ მხერს ზევიდამ რბილი ტყავი რამ შემოარტყათ. საცობი ისე უნდა მოამზადდეს, რომ მკიდროდ შედიოდეს მილში.

საცობი გასწიეთ ერთ მხარეზედ, როგორც არის ნაჩვენები მე-8 სურათზედ.

სურ. 8.

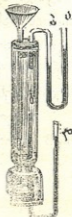
ტუმბოს ბოლოზედ გაუკეთეთ ბუშტი; ბუშტი დააღებთ წყალში, რომ დარბილდეს; შემდეგ აიღეთ და მილის ბოლო

ბუშტის პირში გაატარეთ; ბუშტს მიღწედ მაგრა შემოუჭირეთ ძაფი, ასე რომ ბუშტიდგან ჰაერს არ შეეძლოს გარეთ გამოსვლა.

ასე ყველაფერი რომ გაამზადოთ, საცობი მეორე ბოლოსაყენ (ბუშტისაყენ) მისწიეთ. ბუშტი განზედ გაიწიეს, გაიბერება. რათა?—როდესაც თქვენ საცობი მისწიეთ, თავის მხრივ საცობმა ბუშტისაყენ მისწია ჰაერი; ამ გვარად შეკუმშილი ჰაერი ბუშტს ყოველ მხრისაყენ აწევბა, რისგანაც უკანასკნელი იბერება. მისაც საპნის ბუშტები უყეთებია, ისიც შეამჩნევბა, რომ აქაც ბუშტი ყოველ მხრივ განიფრდებბა, იბერებბა. რათა?—თქვენ ჰბერაფთ ერთი მხრიდგან; იმავე მხრიდგან აწევბით ჰაერს; ეს ჰაერი კიდევ ბუშტის კვლღებს შიგნიდგან ყოველ მხრივ აწევბა, რის გამო ბუშტიც ყოველ მხრივ განიფრდებბა.

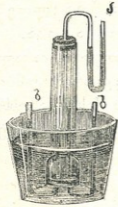
შს მაგალითები ჩვენ იმას გვიჩვენებს, რომ თუ ჰაერს ერთი მხრიდგან დააწევბით, ეს დაწოლა უსათუოდ ყოველ მხრივ და ყოველ ნაწილს ჰაერისას შეეტყობბა. დაიხსომეთ ჰაერის ეს შესანიშნავი თვისებბა და შემამოწმეთ კიდევ შემდეგის ცდათა.

ცდბ 10-თე. ლამპრის შუშას ორსავე მხრიდგან დაუცვით პრობკები. ზემოთა პრობკაში მკიდროდ გაატარეთ გრძელ-ლულიანი ძაბრი და ბოლოებ-მოხრილი შუშის მილი, რომელიც მე-9 სურათზედ დანიშნულია ასოებით ა და ბ. ძაბრის ლულა თითქმის ძირამდის დასული უნდა იყოს; ქვემოთა პრობკას გაუბნიეთ კრკალსავით მოხრილი შუშის მილი (დ). მიღებში ა და ბ ჩაასხით წყალი; თუ ჰურბელი სწორეთ გეჭირებბათ, თქვენ შეამჩნევთ, რომ მიღებში წყალი ორსავე მხრივ ერთ სიმაღლღზედ იდგებბა. აბბ ახლა ჩაჰბერეთ ზემოთა მილში ა-ნიდამ; აქ თქვენ შენიშნავთ, რომ ა-ნის მხრივ წყალი ძირს დაიწევს და ბ-ნის მხრივ-კი ზევით აიწევს. რათა?—როდესაც თქვენ ბერვა დაუწყეთ, სურ. 9 წყალს ა-ნის მხრივ ზემოდამ ჰაერი დააწევა, რის გამოთაც მეორე მხრივ წყალმა აიწია.

ჩაასხით ცოტ-ცოტათი ახალი წყალი ძაბრში; წყალი ქურ-
კლის ქვემოთა ნაწილში შეგროვდება და აქედამ ჰაერს მიაწვე-
ბა. რადგან ჰაერზედ დაწოლა ყველა მის ნაწილებზედ ვრცელ-
დება, ამიტომ ეს დაწოლა მილებში მყოფ ჰაერზედაც იმოქმე-
დებს; თქვენ ამას შენიშნაეთ მით, რომ მილებში ბ-ნისა და
ბ-ნის მხრივ წყალი ძირს დაიწვეს. მიაქციეთ თქვენი ყურადღება
იმასაც, რომ ქვემოთა მილში წყალს ჰაერი ზემოლამ აწეება და
ზემოთა მილში—ქვემოლამ.

ც დ ა. 11-ტე. შეიძლება ზემოთ აღწერილი ცდა სხვა გვა-
რად გავიმეოროთ. აიღეთ წყლით სავსე დიდი ჯამი და შიგ
ჩადეთ შუშის ორი მილი, რომლებიც ისე უნდა იყენენ მოხ-
რილები, როგორც არის ნახვენები 10-ე სურათზედ (ბ, გ).

სურ 10.

მილების ბოლოები წყალს უნდა იყენენ ამო-
ცილებულები. ორსავე მილებში ჩაასხით ცოტ-
ცოტა წყალი; წყალი ორსავე მხრივ მილებში
უეჭველად ერთ სიმაღლეზედ დადგება. აიღეთ
ახლა ლამპრის შუშა, ზემოთა ბოლოს დაუ-
ციეთ მკვიდროდ პრობკა, პრობკაში გაატარეთ
ბოლოებ მოხრილი მილი (იგ. სურ. ა) და
ქვემოთა ბოლოთი ეს შუშა ჩაუშეთ წყალ-
ში, ისე კი, რომ ქურჭელში მდგომ მილე-

ბის თითო ბოლო შიგ მოჰყვეს. წყალი ეც-
დება შევიდეს შუშაში, ამიტომ ის ქვემოლამ ზევით შუშაში
მყოფ ჰაერს მიაწეება; ეს ჰაერის შევიწროება, როგორც უკვე
ვიცით, ყოველ მხრივერთ გვარად გავრცელდება და ამიტომაც
ჰაერი სამთავე მილების ბოლოებში, რომლებიც კი შუშა-
ში არიან მოქცეული, წყალს დააწეება, რის გამოთაც მილების
მეორე ბოლოებში წყალი ზევით აიწვეს.

ამ უკანასკნელ ცდათაგან თქვენ ცხადად დაინახეთ, რომ
რამდენიც შეჰკუმშეთ, შევიწროეთ ჰაერი, იმდენი იმან უფრო
ღონიერად დაიწყო დაწოლა წყალზედ და ქურჭლის კედლებზედ
და ეს დაწოლა ყოველ მხრივ ერთ გვარად გავრცელდა. აქე-

დამ ჩვენ შეგვიძლია მივხედეთ, რომ, თუ ჰაერი შეკუმშვის დროს ღონეს იმატებს, გაშლის დროს იმავე ჰაერმა ღონე უნდა დაიკლოს ანუ უფრო სუსტად დააწვეს. როგორ შეიძლება ჰაერის გაშლა?—თუ ჰაერი შეიკუმშება მაშინ, როდესაც იმას უფრო მცირე ადგილს დააქვინებ, ვიდრე თვითონ უჭირავს, მაშასადამე ჰაერის გაშლა შეიძლება მაშინ, როდესაც იმავე ჰაერს უფრო ბევრ ადგილს დააქვინებ.

ბავიშვილთა ეხლა ყველაფერი რაც კი ჩვენ უკანასკლის ცდათა შემწეობით კიდევ შევიტყუთ ჰაერზედ.

ჭურჭელში მომწყვდეული ჰაერი აწეება ყოველ მხრივ ჭურჭლის კედლებს. როდესაც ჰაერს ჭურჭელში გაშლით, ე. ი. უფრო ფართო ადგილს დააქვინებთ, მაშინ იმას დაწოლის ძალა მოაკლდება და როდესაც შეჰკუმშავთ—მაშინ მოემატება.

ჰაერის ამ თვისებაზედ დაფუძნებულია ერთგვარი იარაღის გამართვა, რომელიც კიდევ მოვიხსენიებთ შემოთ; ეს არის ტუმბო.

ტუმბოს ხმარობენ საღერელი სხეულების ჩახხმა-ამოსხმაში და ძალიან გამოსადეგიც არის ცხოვრებაში; ამის მომზადება ძნელი არ არის.

სურ. 11.

ეს ტუმბო იმ გვარადვე მზადდება, როგორათაც მე-11 სურათზედ ნახეთ; მხოლოდ ბუმბიტის მაგივრად უნდა მჭიდროდ გაუკეთოთ პრობკა; პრობკაში გაუბნეეთ ან სწორე ან მოხრილ შუშის მილს (უმილოთაც შეიძლება იხმართ).

ამას რომ გაათავებთ, მოჰკიდეთ ტარს ხელი და ძაფ-შემოხვეული ჯოხი მისწიეთ პრობკამდის, ისე კი, რომ პრობკა გარეთ არ გავარდეს. პრობკით დაცული ტუმბოს ბოლო ჩაუშვით წყლით სავსე ჯამში და შემდეგ ჯოხს ასწიეთ ზევით. თქვენ შეამჩნევთ, რომ ტუმბოში შევა წყალი. რათა? აბა, ეს მოვლენა თვითონ თქვენ ახსენით.

ა ნ ე ქ ღ ო ტ ი.

ფ ი ლ ი ზ ე ს ე ლ ჩ ი.

ერთივე კვანძის მეუკ ფილიძე მეორემ გავზავნა ქ. რომში
ელჩი, რომ მიუღოდა მანისისთვის ტანსაცმელს ასულა. ელჩი იყო ასულ-
გაზდა, უწვევრ-ულვაში და ეს მანამ მქრად იქცხობა და ასე უთხრა:

— ნუ თუ თქვენ მეუკ ისე გაუწედა ს ღ სი, რომ უწვევრ-ულვა-
შის მქტი ვერ იმოვნა წარმოკვზავნა ელჩად?

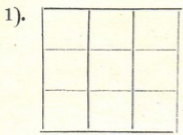
— ჩემს მეუკს თუ სცოდნოდა, რომ ღიანკებს წვერა შეადგენს—
მიუგო თავმომწონედ კვანძიელმა—მამის ის წარმოკვზავნიდათ ვაგს
და არა ვაგს!

გამოსაცნობა კვადრატებში.

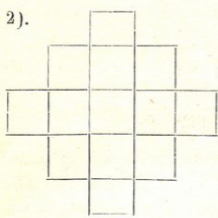
ს	ქ
ღ	

წავითხეთ ეს კვადრატები

ამ კვადრატებში ჩასწერეთ ოთხი ასო
ისე, რომ გამოვიდეს პაღისის სასელი.

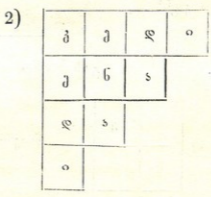
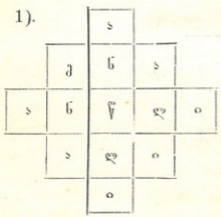

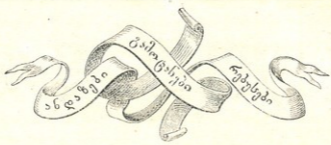
ამ კვადრატებში ჩასწერთ რიცხვები ერთიდან ზომდის ისე, რომ უკველ მხრივ წაკითხვაში გამოვიდეს თხუთმეტი.

ამ ზადის თვლებში ჩასწერთ: 3 კ, 2 ვ, 3 ი, 1 თ, 2 კ, 2 რ ისე, რომ მარცხენა მხრიდან მარჯვენა-საკენ გამოვიდეს იგივე სიტყვები, რაც ზევადგან ქვემოთკენ.

მკ-3 №-ის კვადრატების ხსენა.

- 1.—ჭეჭა-გონების ფარსმადი, ზატარა მოუსვენარი,
ზოგჯერ ძღამოდ სახმარი, ზოგჯერ გველივით მკბენარი.

- 2.—ფეხი ხედი, ხელი სხვისი, სიარული საზიარო,
ერთს ღროს ჭეჭის იარადი, ვეტუნიები კარ-და-გარო.

- 3.—ერთი დედა ზრდის შეიღებსა,
დიდსა, ზატარას, წვრილებსა;
დაზრდის და თვითონვე დასჭამს,
კიდევ ილესავს კბილებსა.

- 4.—ცანი უღნებს და გული ძველის,
სადაც მინასავს, მუდამ პელებს კბრის.

ჩქარა გამოსატყელები

- 1). კაცო, შე შავ შავ-კაბ-ტყავიანო!
- 2). წახდა, წავიდა ხობეთი, აწ რა კქნათ უხობეთო!

მე-3 №-ის გამოცანების ახსნა.

- 1). ჩვილი, ემაწვილი და მოხუცი. 2). ქალაღა.

მე-3 №-ის რეპუსის ახსნა.

მელას თავისი სარწმობელა უკვრდა.

ჰედაგოგიური ნაწილი

პედაგოგია.

IV

ფიზიკური აღზრდა.

თუ კი ადამიანის დაბადებამდის საჭირო არის მისი სიმრთელე-
ზე და აღარძინებაზე ზრუნვა მშობლების მხრით, როგორც ზეგნ
წინეთა ესთქვით, მაშ დაბადების შემდეგ კიდევ უფრო მომეტებულს
ზრუნვასა და მოვლას საჭიროებს ის. დაბადებამდის ის იმყოფება
დედის მუცელში, ცოცხლობს მისი სიცოცხლით და ამიტომ არას-
ფელს ზირ-და-ზირი გავლენა არა აქვს მასზე.

დაბადების შემდეგ კი სულ სხვაა: დაბადების დროს ისეთი სე-
შინელი ცვლილება ჰსდება ემაწვილის სიცოცხლეში, რომ საკვირველია,
როგორ იტანს მისი ნაწი და უსუსური არსება ამ ცვლილების გავლენას.

მოშორდება თუ არა დედის არსებას, ის ჰსდება საკუთარ არ-
სებად და იწყებს ცხოვრებას საკუთარას სიცოცხლით. მასზე ესლა
ერთბაშად და ზირ-და-ზირ მოქმედობს ყველაფერი: ჰაერი, სიცივე, შიმ-
შილი, წუწრვილი და სხვ., და, აი, ამიტომაც დიდი გაფრთხილება და
მოვლა უნდა ახლად შობილ ადამიანს; მოუვლელად ის ერთ დღესაც
გერ იცოცხლებს. მისი სიცოცხლე ესლა მომელებების სელთაა.

თუმცა ის გრძობს ყოველივე საჭიროებას და ნაკლებეკანებას,
მაგრამ არა თუ დაბადებისას, არამედ მერმედ დიდხანს მას არც გაგე-
ბა აქვს და არც მოხერხება, რომ გამოხატოს როგორმე თვისი გა-
ჭირება და გააგებინოს ვისმეს თვისი საჭიროება. ერთადერთი საშ-
ელება, რომლითაც ის გააგებინებს ყოველივე თვისს საჭიროებასა და
გაჭირებას (სიცივეს, შიმშილს, ტკივილსა და სხვ.) არის ტირილი.

ზირველ დროს, დაბადების შემდეგ, ემაწვილის მომელებებისა
და აღმზრდელების სრული ყურადღება უნდა მისი სსეულის მოვ-

ლასკე, დაკმეოფილებასე და აღზრდასე იუოს მიქცეული, რადგან ის ამ დროს თითქმის მარტო ცხოველური სინცონსლით ცნსოვრობს. სულის აღზრდა და მასსე გავლენა ჟერ-ჟერობით ძნელია, მაგრამ სსეულისა და მისი გარეგანი გროზობის გასსნითა და აღზრდით აღმ-ზრდელი უმზადებს ჰატარა ადამიანს იმ საჭურველს, რომლის საშუალებით შეუძლია მას შემდეგ თვისი სულიერი ძალების გამოჩენა და მოსმარება.

წინეთ ჩვენ ვსთქვით, რომ მსოფლოდ საღ სსეულ ში იმეოფება საღი სული, რომ ადამიანი უძლური სსეულით, უძლურია სულითაც, და აძიტომაც, არა თუ მთელი სსეულის, ერთი რომელიმე მისი ნაწილის ნაკლულეკნებას და უძლურებასაც კი დიდი გავლენა აქვს მთელ მისი სულის მდგომარეობასე. ვინ არ იცის, მაგალ., რა დიდ უბედურებას შეადგენს ადამიანის სულიერი გასსნისთვის, თუ ის ან ბრძა, ან ყრუ, ან მუნჯი და სსვა. აი, ამ მიზეზისა გამო გონივრულ ფიზიკურ აღზრდას ძირეღ დიდი მნიშვნელობა აქვს ადამიანისათვის.

შირობები, რომლების აღზრულება საჭიროა ადამიანის ფიზიკური აღზრდისთვის, მრავალ ნაირი არიან, მაგრამ ჩვენ ჩამოვსთვლით მსოფლოდ უმთავრესს მათგანს და შეუდგებით იმათ ცალკ-ცალკე განსილვას.

ა) საჭმელ-სასმელი.

ასლად შობილ ადამიანისთვის ბუნებას თვითონ დაუნიშნავს შესაიერი სასარგებლო საზრდო, რომლის მაგიერობა არაიულს არ შეუძლია. ეს საზრდო არის თვით საკუთარი მისი დედა ის რძე. ის არის შირველად მისი საჭმელი და სასმელიც; სსვა საზრდოს მიღება მას ჟერ-ჟერობით არ შეუძლია, რადგან არც კბილები აქვს და არც მის კუჭს შეუძლია სსვა საჭმელის მონელება. ამას გარდა, ასლად შობილი უმაწვილის კუჭი და ნაწლეკები ისეთ საზრდოს საჭიროებენ, რომელმაც ერთსა და იმავე დროს კიდევ უნდა გასწმინდოს იგინი და კიდევ უნდა არჩინოს უმაწვილი. სწორედ ესრეთ საზრდოს შეადგენს ასლი მშობელი დედა-კაცის რძე (მოლოზივო), რომელიც რთავე დანიშნულებას მშენიერად ასრულებს.

ამას გარდა, დედის რძე, ემაწვილის აღზრდისათვისაც, სულ თანდათან იცვლება და სქელდება; ამიტომაც მისი სრულად მაგნირობა არასივლეს არ შეუძლია, თუ გინდ სხვა ადამიანის რძეც იყოს. თუმცა ეს ასეა, მაგრამ, სამწუხაროდ, კანცობრიობას დიდი ხანია დასვენება ერთი ფრიად მავნებელი ჩვეულება, რომელიც აწამომდე ვერ მოუშორებია თავიდან. საკვირველი ის არის, რომ ეს ჩვეულება უფრო განათლებულ საღსებში არის გავრცელებული. ჩვენ ვამბობთ ძიპების თვისების შეილების მინდობაზე აღსაზრდელად.

არც ერთს ძიძას, რაც კარგი უნდა იყოს, არ შეუძლია სრულებით საკუთარი დედის მაგნირობა შემდეგი მიზნებისა გამო: თუ გსურთ, რომ ძიძის რძე სწორედ ისეთივე მარჯვებული და გამოსადეგი იქნეს ხსლად შობილი ემაწვილისთვის, როგორც საკუთარის დედი მისის ძუძუ, ისეთი ძიძა უნდა იზოვოთ, რომელსაც სწორედ იმავე დროს უნდა ეშობოს, რა დროსაც ის ემაწვილი დაიბადა, რომელიც მას უნდა მიანაროთ, მაგრამ ეს, თითქმის, შეუძლებელია. ამას გარდა, საკუთარი დედის სიყვარულს, მზრუნველობას, მოვლას და აგრეთვე ყოველ კვარ ზნეობისას და ფიზიკურ თავისებას ძრეულ დედი გავლენა აქვს ემაწვილზე, ასე რომ ეს გავლენა დედის რძესთან თან მოქმედობს მასზე და თითქმის სიკვდილამდის ბეჭედს ასომს მისს მთელს არსებას.

ესლა ვის შეუძლია იზოვოს ისეთი ძიძა, რომელსაც შეეძლოს სრული დედაობა გაუწიოს სხვის შვილს: ისე შეიყვაროს ის, როგორც საკუთარს დედას უნდა უყვარდეს, მსავით მოუაროს მას; ერთის სიტყვით, ყოველის მხრით იყოს შემკული ისეთივე სულეირი და სორციელი თვისებებით, რომლებიც ბუნებას საკუთრად დედისთვის მიუნიჭებია. უამისოდ კი ძიძას სულ სხვა ნაირი გავლენა ექნება ემაწვილზე, ვიდრე მისს საკუთარ დედას. ყოველი ფიზიკური, გინდ ზნეობითი ნაკლებუკანება ძიძისა, ცოტად თუ ბევრად, ცუდათ იმოქმედებს იმ ემაწვილზე, რომელსაც ის აღზრდისთვის რძით.

ამგვარად ემაწვილისთვის მავნებელია მისი ძიძისთვის მიბარება, მაგრამ არც დედისთვის არის სასარგებლო. უმეტესი ნაწილი დედებისა მისთვის უფრო იჭკრენ ძიძებს, რომ თავი არ შეიწუხონ, საკუთარი სიმძრეულე და სიღამაზე დაიცვან, მაგრამ ის კი არ იციან,

რომ ამითი ისინი უფრო ავნებენ თავიანთ თავს. ემაწვილის შობის თანავე დედას უხნდება რქე; დედის სიმრთელისათვის მიუცილებლად საჭიროა ემაწვილი სწოვდეს მის მუხუს; უამისოდ ავლილად შესაძლებელია ეწვიოს მას მუხუების ან თემა, რომელსაც ბევრჯელ, თუ არა სიკვდილი, ძრელ დიდი ვნების მოტანა შეუძლია.

ბუნება ითხოვს, რომ დედამ თვითონ კვებოს საკუთარი მუხუებით თავისი შვილი და ამიტომ ვინც ამ ბუნების კანონის დარღვევას მოინდობებს, ის უეჭველია დაუსჯელი ვერ დარჩება. მაშასადამე, სიმრთელისა და სიღამაზის დაცვის ნაცვლად მშობელი დედა, თვისი უცუნური მოქმედებით, თვითონ ქნდება თვისი უძღურების მიწეზი.

ამას გარდა ემაწვილი ყოველთვის იმ დედა-კაცს ეჩვევა, იყვარებს და მისდამი გრძობს უნებობითი კავშირს, რომელიც მას ზრდის და დედობას უწევს სოღმე; ამიტომ იმ დედას, რომელიც თვითონ უარ ჰყოფს დედობას, არ ასრულებს ღვთისა და ბუნებისკან დანიშნულ დედობრივ მოვალეობას, სსვას აძლევს აღსაზრდელად მისკან ნაშობ ემაწვილს, არც აქვს უფლება მოსთხოვოს მას სიყვარული და მორჩილება.

თუცა ყოველივე ეს ასეა, მაგრამ მანც კიდეც არიან ისეთი შემთხვევებიც, როცა უძიმობს არ შეიძლება; ამკარ შემთხვევას ეკუთვნიან: დედის სიკვდილი და აწ კიდეც იმ გვარი მისი უძღურება, რომლის გამოც მას თვითონ არ შეუძლია აწოვოს ემაწვილს მუხუ. ამ გვარ შემთხვევაში ძიძა მიუცილებლად საჭიროა, მაგრამ ძიძის არჩევის დროს კი უნდა ვეროვანი ყურადღება იყოს მიქცეული შემდეგ ზირობებს: ძიძა უთუოდ უნდა იყოს ჯან-მრთელი ადამიანი, საკმაო და სჯღ რძიანი, კეთილი ზნისა, არა სნიერი და, რაც კი შესაძლებელია, დასჯღობით მანც იმ დროს მშობელი ემაწვილისა, რა დროსაც მისკან აღსაზრდელი ემაწვილი დაიბადა. ამას გარდა, ემაწვილის სიმრთელისთვის, ფრიად საჭიროა, როგორც უნდა დედამ, ისე ძიძამც დაიცვას დიეტა, ესე იგი ისეთი არაფული სვას და ქსჯამოს, რომელიც, ძიძის რძის საშუალებით, თვითონ ემაწვილს ავნებს.

დაბალ წოდებისა და გაუნათლებელ ხალხში ადამიანის რძის ნაცვლად, სსვას საზრდოსაც ქსმარობენ ახალი დაბადებული ემაწვილის გამოსაკვებად, როგორც მაგ. ძროხისა და ზოგიერთი სსვას ზირეტ-

ვეების რქეს. მაგრამ ზიროველ თვეებში ემაწვილის შობის შემდეგ ესეთი სასწრაფო მკურნელებია, რაიცა ცხადათ მტკიცდება იმ ფაქტიდამ, რომ უმეტესი ნაწილი იმ ემაწვილებიდან, რომელთაც ამ გვარათ ვეებზე, ისიცაბა სოლმე. და თუ გიდეუ უმისობა არ შეიძლება, მაშინ ეს მანინ უნდა იქონიონ სასეში აღმწრდელებმა, რომ აღმანის და ზიროტევის რძის შუა დიდი განსხვავებაა და ამიტომ ზიროტევის რქე უნდა სსვა ნაირად მომზადდეს სასლად შობილი ემაწვილისთვის.

რადგან დედა-კაცის რქეში წყალი, შაქარი და ზოგიერთი სსვა ნაწილები უფრო მომეტებულია, ვიდრე ზიროტევის რქეში, ამიტომ უკანასკნელი ისე უნდა შეაზავონ, რომ ორი ნაწილი წყალი იყოს და ერთი ნაწილი რქე, თანაც შაქარი უნდა მიუმატონ. ეს ზიროველ თვეებში, შემდეგ გი შესაძლოა წყალს სულ თან-და-თან უკლონ. ამას გარდა რქე უთუოდ გადადუღებული უნდა იყოს და მისი ტემპერატურა (სითბო) უნდა ეთანასწორებოდეს აღმანის რძის ტემპერატურას, რომელიც 25° გრადუსამდის აღის სოლმე. მაგრამ მანინ გიდეუ დაწმუნებული უნდა ვიყუთ, რომ ესეთი სასწრაფო სრულიად უნებელი არ იქნება ემაწვილის სიმრთელისათვის. ამიტომ, თუმცა შესაძლებელია, ეჭვს თვედის მანინ ემაწვილს განსაკუთრებითი სასწრაფო უნდა შეადგინდეს დედი მისის რქე. შემდეგ გი შეიძლება, დედის რძის გარდა, სსვა სასწრაფოსაც შეაზიონ ცოტ-ცოტად ემაწვილი, როგორც არის მკ. ზიროტევის რქე, ბულიონი, ქაში და სსვა.

როცა ემაწვილი თერთმეტი თვისა განდება, მაშინ შეიძლება ძუძუს სულ მოაშორონ და არჩინონ იმ სასწრაფოთი, რომელსაც ის შეჩვეულია; შესაძლოა აგრეთვე სორცეულაბაც აჭამონ; საზოგადოდ გი ისეთი სასწრაფო უნდა აძლიონ, რომელიც მარტებული და ავლიად მოსახლეებელია. მაგრამ ესეც საჭიროა ვიცოდეთ, რომ ძუძუს წართმევა ერთბაშად არ შეიძლება, რადგან ემაწვილის გუჭი შეჩვეულია დედის რქეს და ჩვეულების ერთბაშად მიტოვება უნებულად არ ჩაივლის მისი სიმრთელისათვის.

დიდი სნით ძუძუს წართმევამდის, უნდა ცოტ-ცოტად შეაზიონ ემაწვილი სსვა სასწრაფოს და თან, სსვა სასწრაფოს შეჩვევის დროს, დედის რძით ვეებას სულ თან-და-თან უნდა მოეკლას; და მხოლოდ მაშინ, როცა ემაწვილი სსვა სასწრაფოს შეჩვევა, შესაძლებელია ძუძუს

წართმევა ამასთანავე მშობლებმა უნდა სახეში იქონიონ ის გარემო-
 ებაც, რომ ძუძუს წართმევა იმ დროს არ მოხდეს, როცა ემაწვილს
 კბილები ამოსდის, რადგან იმ დროს მისი გუჭი და საზოგადოდ
 ორგანიზმი არ არის ნორმალურ მდგომარეობაში. ერთ უმთავრეს
 პირობას ემაწვილის ჯანმრთელობისათვის და აღზრდისთვის შეადგენს
 საზრდოს წიმი ე რ ა დ და თავ-თავის დროზე ძლევა: დედა ანუ
 ძიძა უნდა სტდილობდეს, რომ დრო გამოშვებით კვებოს ემაწვილი
 და თანაც ისე, რომ არც მოშვიდეს და არც მომეტებულად გაძდეს,
 რადგან ერთიცა და მეორეც ურთიანოდ მკნებელია. ჩვენ განუთლე-
 ბელ დედებსა და ბიძებსაც ჩვეულებად აქვსთ, როგორც კი ემა-
 წვილი ტირილს დაიწყებს, მაშინათვე ძუძუს უტეიან პირში, რად-
 გან ჭგონიათ, რომ შია და მიტომ სტირისო; იმას კი აღარ
 ჭთაქობენ, რომ შეიძლება სულ სსკა რამ იყოს ტირილის მიზეზი.
 მინამ ემაწვილი ექვსი თვისა შეიქნებოდეს, საკმაოა პირველად ო რ-
 ო რ ი საათის შემდეგ მიიღოს საზრდო, შემე სამ-საში საათისა,
 ხოლო ექვსი თვის შემდეგ კი საკმაოა სუთავურ ან ექვსჯურ საზრ-
 დოს ძლევა დღეში.

რ ა ი ც ა შეეხება სასმელს, მინამ ემაწვილი ძუძუსა სწოვს,
 დედის რქე შეადგენს მისთვის, როგორც საჭმელს, ისე სასმელსაც,
 რადგან აღამიანის რქე იზერობს საკმაოდ წყა ღს. მხოლოდ ხან-
 დის-ხანს, როცა დედის ანუ ძიძის რქე მომეტებულად სქელია და ემა-
 წვილი წუურვლისა გრძნობს, რის შემხნევა ტუჩების გაშრობით შეი-
 ძლება, საჭიროა ჩაუღაზონ მასს ერთი ჩაის გოჯი წყალი. ხოლო,
 როცა ემაწვილი ძუძუს თავს ანებებს და დიდების საზრდოთი იკვე-
 ბება, მაშინ საჭიროა სასმელიც. საუკეთესო სასმელს ემაწვილისთვის,
 როგორც დიდებისთვის, შეადგენს წმიდა წყა ღი, იმ ტემპერატუ-
 რისა, რა ტემპერატურაც ოთანშია ხოლმე. ჩვენში ემაწვილს ხშირად
 ღვინოსაც კი ასმევენ, მაგრამ ეს ძრთელ ცუდი ჩვეულებაა: მაგარი სას-
 მელები საზოგადოდ, არა თუ პატარებისათვის, დიდებისთვისაც კი
 ძრთელ მკნებელია.

2) ჭაერო

და

მისი მნიშვნელობა ადამიანისათვის.

ჭაერი კიდევ უფრო საჭიროა ადამიანისათვის, ვიდრე სასმელ-საჭმელი: უჭაეროდ ადამიანი სამ მინუტსაც ვერ იცოცხლებს, უსაზღვროდ კი შეუძლია რამდენიმე დღე იცოცხლოს სოფლზე.

აი, როგორი დიდი მნიშვნელობა აქვს ჭაერს: ის წადის ჩვენ ფელტეკებში და აქ სწმენდს სისხლს, რომელიც ტრიალებს ჩვენ ძარღვებში და ამ გვარად ურიგებს საზრდოს მთელ ჩვენ სსეულს. მაგრამ ჭაერიც არის და ჭაერიც: ჩვენი სიცოცხლის გაგრძელება შეუძლია მხოლოდ წმინდა ჭაერს, რომელიც ისეა შესავეებული, რომ 100-ი მისი ნაწილიდან 21-ი ნაწილი მყავ-ბადია („კისლორადი“) სოფლ 79 აზოტი. მაგრამ ამით გარდა ჭაერში ყოველთვის მოიპოვება ცოტადენი (1000 ანუ 2000 ნაწილში ერთი ნაწილი) ნახშირ-მყავვე („უგლე-კისლოტა“), რომელიც საშინლად მავნებელია ყოველი ცხოველისათვის: ის ისე მოქმედებს ჩვენს ორგანიზმზე, როგორც საწამლავი. ამიტომ თუ მან, რომელიმე მიწისა და გამა, ძრეულ იმატა ჭაერში, რომელსაც ჩვენ ველაზავთ, და მყავ-ბადმა კი ივლო, მაშინ ადამიანი ერთბაშით კვდება სოფლზე. ერთსულ გაღუუტის (ინდოეთში) სატუსადოში ამ მიწისა და გამა 123 ტუსადი დაინოცა მოულოდნელად. ქვეყანაზე მოიპოვება ისეთი გამოქვაბული ადგილები, რომ თუ რომელიმე ცხოველი მოსვდა აქ, იმ წამსვე მოკვდება სოფლზე.

მაგრამ ესეთი მოვლენა, რასაკვირველია, იშვიათია. უფრო ხშირად ცხოვრებაში ისე უნდება, რომ ცუდ და მანე ჭაერში ადამიანი ცოტ-ცოტად იწამლება, უზნდება მას სსვა-და-სსვა გვარი სსეულებს და შეძლებს სრულად ბოლო ელება. ვის არ გამოუცდია, რასა გრძობს ადამიანი, როცა ისეთ სადგომში იმყოფება, სადაც უსუფთაობისა და სინოტიობისაგან ჭაერი გაფუჭებულია. და არა თუ ესეთ ადგილს, ხშირად თეატრში, გინდ სსვა რომელიმე დიდ კრებაში, სადაც ვიწროობა, საღისი მრავალია და ბევრი სანთლები ანუ ლამპები ანთია სოფლზე, — ჭაერი ფუჭდება ამ მიწისა და გამა, ე. ი. მყავ-ბადი კლებულობს, ნახშირ-მყავვე კი მატულობს, და ადამიანი გრძობს საშიხელ სიზანტეს, თავის ტკივილს, გული უწუხდება და ხშირად თავბრუ ესხმის სოფლზე.

ჭაერის გაფუჭება წარმოსდგება სოფლზე ადამიანებისა და ცხოველების სუნთქვისაგან, იმათი ოფლისაგან, ცხოველებისა და მცენარეების დასრწვისა ანუ დაღობისაგან და საზოგადოდ ყოველი იმ მიწისაგან, რომლებიც მყავ-ბადს აქრობენ ჭაერში და ნახშირ-

მყავს კი ჰბადვენ. რა მკურნებელია სასოგადოდ ადამიანისთვის წამ-
სდარი ჰბერი, ეს სხვათა შორის, იქიდგანაც კარგად სხანს, რომ
თითქმის ყოველი სნეულება: ჭლერქი, სოღერა, ციება და სხვა, უმეტე-
სად იქ ჩნდება, სადაც მერალი და წამსდარი ჰბერია და ამ უკანასკნე-
ლის საშვადებითაც ვრცელდებიან. თუ ეს ესაა, რაღა თქმა უნდა,
რომ დიდი ყურადღება უნდა იყოს მიქცეული მშობლებისა და აღმ-
ზრდელებისგან ჰბერის სიწმინდესე.

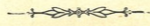
რადგან ემაწვილი პატარაობისა მომეტეპული ნაწილი ოთა-
ში იმყოფება, ამიტომ ისინი ყოველ დონის მიებას უნდა ჰხმარო-
ბდნენ, რომ აქ ჰბერი ყოველთვის წმინდა იყოს. ამისთვის საჭიროა,
რომ ის ოთახი ანუ სადგომი, რომელშიაც ემაწვილი სცხოვრობს,
არ იყოს არც ნოტიო, არც ბნელი და მოშორებულად იყოს სამზარეულოს
და ეკისი ადგილს. თვითონ ოთახში უნდა დაცულ იყოს სრული სისუფთა-
ვე: იქ არ უნდა დარჩეს არც ემაწვილის განაჯალი, არც გასვრილი ანუ სვე-
ლი საცვალი და სხვა ამ კარები. საგუბ-სასურავიც უთუოდ ორჯელ მისც
უნდა გამოიფინოს ყოველს დღეს კარში, რომ ქარმა გაუქროლოს და სხვა.
ამას გარდა საჭიროა საემაწვილო ოთახის ფანჯრები ანუ კარები გაიღოს
სანდისსან, რომ იქ ჰბერი გამოიცივლოს, მაგრამ ამ პირობით, რომ იმ
დროს ემაწვილი იქ არ იქნეს სოღმე. ყველას კიდეც ისა სვობია, რომ ემა-
წვილი კარში ატარონ, როცა კი კარგი ამინდია, რადგან კარში ჰბერი თი-
თქმის ყოველთვის უფრო წმინდაა, ვიდრე ოთახში, რომელშიაც ხალ-
სი ცხოვრობს.

ჩვენ დედებს ერთი ცუდი ჩვეულება აქვთ: როცა ემაწვილს სძი-
ნავს, მამინ მას პირსე სელსასოცს აფარებენ სოღმე. ეს ძირელ მა-
ფუტებულს ჰბერს იჭერს, რომელსაც ემაწვილი უკანვე ჰქლამავს, მორცე,
გარეშე წმინდა ჰბერს არ უშეებს თავისუფლად ემაწვილის ცხვირპირში.

ჰბერს გარდა საემაწვილო ოთახში უნდა ჯეროვანი ყურადღება
იყოს მიქცეული ს ი თ ბ ო ს ა და ს ი ნ ა თ ლ ე ს . ტ ე მ ე რ ა ტ უ რ ა
ანუ სითბო ემაწვილის საცხოვრებელს ოთახში უნდა იყოს არა ნაკ-
ლებ 15 ანუ 16 გრადუსისა. მამინ კი, როცა ემაწვილი ასლად შო-
ბილი ანუ სუსტია, კიდეც უფრო მომეტეპული სითბოა საჭირო.
როცა ემაწვილი წამოიზრდება, მამინ აღმზრდელებმა უნდა ეცადონ
ცოტ-ცოტად შეახვიონ ემაწვილი უფრო ნაკლებ ტემპერატურას, მაგ-
რამ დადი სიფრთხილით, რომ ემაწვილი არ გაცდევს.

რაცა შეეხება სინათლეს, ასეთ საჭიროებას შეადგენს ადამიანისათვის,
რომ უმიდოდ არა თუ ადამიანს, არამედ მცენარესაც კი არ შეუღლია განის-
როს და იცოცხლოს. ამიტომაც აღმზრდელების კალია იზრუნონ, რომ
ემაწვილის საცხოვრებელი ოთახი კარგად იყოს განათებული მზისაგან.

წყალტუბელი.

წერა-კითხვის გაკვეთილები.

გაკვეთილი მესამე.

მასწავლებელი. — ვინ მეტყვის, რაში ხარშაკენ შეკამადს?
მოსწავლე. — ქოთანში, ჭვავში.

— სუფრასუდ მოტანის დროს, შემზადებულ შეკამადს რასუდ
ასსმენ?

— ჯამსუდ, მათლაფასუდ...

— რას ეძახიან ერთის სიტყვით ჯამს, მათლაფას, თეფშს, ჭვავს?

— ჭურჭელს...

— კიდევ რა ჭურჭლებს ხმარობენ ოჯახში?

— ნიტრას, დოჭის, კოკას, ჭილას, თუნგს, ჭიჭას, ღამბაჭის, კოვხს,
ციცხვს, თასს, გობს და სსვ.

— რისგან აკეთებენ ჭვავს, თუნგს?

— სპილენძისგან.

— ვინ სჭედს სპილენძისგან ჭვავს, თუნგს?

— შეჭვამე.

— რისგან ჭკეტდება ნიტრა, დოჭი, კოკა, ღამბაჭი, მათლაფა
ქოთანი, ჭილა?

— თისისგან?

— ამით გამკეთებულს რა ჭკვია?

— მეჭურჭლე.

— რისგან სთლიან გობს, თასს, ციციხვს, კოვხს?

— ხისგან.

— რა ჭკვია ამით მთელელს?

— ხარატი.

— აბა, ვინ ჩამოსთვლის იმ ჭურჭლებს, რომლებსუდაც დღეს
ვიღამზარაკეთ?

(ერთი მოსწავლეთაგანი ჩამოსთვლის)

— ადჭით! დასხედით! (სამკურ.)

მასწავლ.—რა არის თასი?

მოსწ.—თასი არის ჭურჭელი.

(თუ მასწავლებელი შეიძლება—მიიტანოს კლასში თასი, როგორც ხისა, აგრეთვე ლითონისა; თუ ორივე არა, ერთი მაინც, და აჩვენოს მასწავლეთ.)

— ვსთქვით ვეკლამ ერთად: თასი არის ჭურჭელი.

(მასწავლებელი და მოსწავლენი წარმოასთქვენ ერთად რამდენ-ჯერმე.)

— გაიმეორე სოსო, ნიკო, სოფრომ... (იმეორებენ.)

— რამდენი სიტყვა არის აქ?

— სამი.

— რომელია პირველი? მეორე? მესამე? მესამე? პირველი? მეორე?

— ავიღოთ სიტყვა თასი; ვსთქვათ ვეკლამ ერთად ეს სიტყვა. (ამოებენ ხმა მალა): თასი, თასი, თასი.

— რამტენი მარცხლისგან შესდგება სიტყვა თასი?

— ორი მარცხლისგან.

— რომელია პირველი?

— თა.

— მეორე?

— სი.

— რამდენი სმებისგან შესდგება პირველი მარცვალი?

— ორისგან.

— რა სმებისგან?

— თ და ა.

— ეს სმები ვიცი თუ არა?

— ვიცი.

— ძითხარით მეორე მარცვალი.

— სი.

— ყური მიგდეთ: სსსიიი, სსსიიი. ვსთქვათ ვეკლამ ერთად ეს მარცვალი ისე გრძელად, როგორც მე წარმოვსთქვი. (წარმოვსთქვენ რამოდენიმე ჯერ.)—წარმოვსთქვი შენ, ილიკო, ანტონი, ვანო...— ვინ მეტყვის, რა ხმით იწყება ეს მარცვალი?

— ხმით ს.

მასწავლ. — რა ხმით ბოლოვდება?

მოსწ. — ხმით ი.

— ამ ორი ხმების მეტი ხმა ისმის ამ მარცვალში თუ არა?

— არა.

— მაშ, რამდენი ხმებისაგან შესდგება ეს მარცვალი?

— ორი ხმებისაგან.

— რა ხმებისაგან?

— ხმებისაგან: ს და ი.

— ხმა ს დღემდის ვიცოდით თუ არა?

— არა.

— მაშ, რა ხმა ვისწავლეთ დღეს?

— ხმა ს.

— გაიმეორეთ, რამდენი მარცვლისაგან შესდგება სიტყვა თ ა ს ი?

— რა მარცვლებისაგან შესდგება პირველი მარცვალი? მეორე?

— პითხარით ისეთი სიტყვა, რომელშიდაც ისმოდაც ხმა ს.

— ადუქით! დასხედით! (სამკურ.)

— ხმების თ, ა და ი-ს სურათებს ჩვენ ვიცნობთ და მათი წერა ჩვენ ვისწავლეთ წარსულ გაკვეთილებზე; ესლა მე თქვენ გაჩვენებ ხმის ს-ს გამოხატულობას; ეს ხმა ასე გამოხატება (მასწავლებელი აჩვენებს მოსწავლეთ ასო ს.); შემდეგ აურევს ამ ასოს სხვა ასოებში და მოსწავლეებმა უნდა გამოინტონ ეს ასო.

— ამოიღეთ დაფები და გრიფილები; მიტეხეთ: ასო ს ასე იწერება (მასწავლებელი სწერს რამოდენიმეჯერ კლასის დაფაზე): ერთი, ორი; ერთი, ორი...

— მოემზადებით საწერათ; დასწერეთ ხუთ-ხუთ ჯერ ასო ს (მოსწავლენი სწერენ ჯერ უანგარიშოდ; მასწავლებელი დასკვამს, ვინ როგორ დასწერა და, ვისაც ცუდათ აქვს დაწერილი, გაუსწორებს.)

— ესლა ყველამ ერთად დავსწეროთ: მოემზადებით; დაიწყოთ: ერთი, ორი; ერთი, ორი... შემდეგ მასწავლებელი აიღებს მოძრავ ასოებს და ეუბნება მოსწავლეთ:

— ზი, ასოები: თ და ა; აბ, ვინ დააწერებს ამ ასოებს ისე რომ გამოვიდეს მარცვალი თა. (გამოვა ერთი მოსწავლეთაგანი და

დაწყობს ამ ასოებს კლასის დათვაზედ ისე, რომ შესდგება მარცხალი თა.)

— აი, მეორე მარცვლის ასოებიცა (ახეენებს ასოებს: ს და ი), დაწყეთ მეორე მარცვლიც! (მოსწავლე აწყობს მეორე მარცვალს.) ეს ორი მარცვლი ჭერ ერთმანერთზედ დაშორებით არიან დაწყობილი.

— აბა წაიკითხეთ ეს მარცვლები. (კითხულაბენ: თა—სი.) მეორედ მასწავლებელი მიუხანდოვებს მარცვლებს ერთმანერთს და ეუბნება:

— აბა ესლა წაიკითხეთ. (კითხულაბენ: თა ს ი.)—რის სასული არის სიტყვა თასი?

— სიტყვა თასი არის ჭურჭლის სასული.

— მოემზადებით საწყრად; დასწყრეთ სიტყვა თასი. (სწერენ რამოდენიმეჯერ.)

— ესლა გი ევლამ ერთად დაგსწეროთ; შე ვსთვლი და თქვენ სწყრეთ.

— მოემზადებით! დაიწყეთ: ერთი, ორი, სამი, ოთხი, ხუთი. (სწერენ ამ სიტყვას ანგარიშით რამოდენიმეჯერ.)

— ესლა დასწყრეთ შემდეგი სიტყვები: (მასწავლებელი სწერს კლასის დათვაზედ სხვილი ასოებით; ასი თასი, ათასი საათი, სათი. მოსწავლენი ამ სიტყვებს სწერენ რამოდენიმეჯერ უანგარიშოდ, შემდეგ გი ევლანი ერთად, ანგარიშით და ამითი ბოლოვდება გაკვეთილი.)

ხეველი.

ბანსხაღებანი

ПРОДОЛЖАЕТСЯ ПОДПИСКА НА 1884 ГОДЪ

„РЕБУСЪ“

ГОДЪ IV.

ЕЖЕНЕДЕЛЬНЫЙ ЖУРНАЛЪ.

ГОДЪ IV.

Программа журнала подобная всем еженедельным изданиямъ, съ прибавленіемъ отдѣловъ, которыхъ читатель не встрѣтитъ ни въ одномъ изъ русскихъ періодическихъ изданій: 1) Обзоріе малоизслѣдованныхъ явленій природы какъ то: *Медиумизмъ* (спиритизмъ), магнетизмъ, гипнотизмъ, сомнамбулизмъ, ясновидѣніе и проч. Статьи по этимъ вопросамъ помѣщаются какъ оригинальныя, такъ и переводныя изъ всѣхъ иностранныхъ специальныхъ журналовъ. 2) Статьи по Графологіи (опредѣленіе характера по почерку). 3) Статьи по Гомеопатіи. *Отдѣлъ ребусовъ*: въ теченіи года въ немъ будетъ помѣщено 24 ребуса; изъ нихъ 12 премированныхъ, за рѣшеніе которыхъ *все* получаютъ преміи въ видѣ книгъ, картинъ, нотъ, портретовъ и проч. *Беллетристическій отдѣлъ*: романы, повѣсти, рассказы какъ оригинальные такъ и переводные. Между ними „Темное дѣло“—романъ изъ жизни пятидесятихъ годовъ, принадлежащій перу одного изъ извѣстныхъ лицъ въ русской литературѣ. *Смѣсь*: новыя открытія и изобрѣтенія.

Изъявили согласіе на сотрудничество въ журналѣ: А. Н. Аксаковъ, профессоръ А. М. Бутлеровъ, Е. П. Блаватская (Радла-Вай), Котъ Мурлыка, Колосовъ (исседоимъ), В. В. Марковъ, В. Острогорскій, Т. П. Пассекъ, графъ А. В. Сологубъ и другіе.

Журналъ издается съ благотворительной цѣлью: весь приходъ, за вычетомъ расходовъ по изданію, назначается на содержаніе столовой для бѣдныхъ.

Цѣна на годъ 4 р.; на полгода 2 р. 50 к. съ дост., а безъ доставки 3 р., 2 р. Довускается разсрочка: при подпискѣ 2 р., 1 апрѣля 1 р. и 1 Юля 1 р. Подписка принимается въ С.-Петербургѣ, въ книж. маг. Вольфа, Мелье, Мартынова, „Новаго Времени“, Бортневскаго, Н. Фену и К^о и др. Въ книжныхъ шкафахъ, на станціяхъ желѣзныхъ дорогъ. *Черезъ почту* въ редакціи (Дмитровскій пер., № 10). Въ Москвѣ въ книж. маг. Мамонтова (Кузнецкій мостъ, д. Фирсанова).

Въ 1884 г. между прочимъ предполагается помѣстить слѣдующія статьи: „Спиритизмъ съ древнихъ временъ“. Спиритизмъ въ Индіи, Америкѣ, Англіи, Германіи и Россіи“. „Исслѣдованіе спиритическихъ явленій, Нью-Йоркскаго судьи Эдмондса“. „Критика спиритическихъ явленій, пастора Бичера“. „Отчетъ лондонскаго Діалектическаго Общества объ изслѣдованіи медиумическихъ явленій“. „Отчетъ лондонскаго и парижскаго Обществъ для изслѣдованія психологическихъ явленій“. „Нѣкоторые изъ опытовъ надъ медиумическою силою, англійскаго ученаго Уильяма Брукса“. „Наблюденія надъ медиумическими явленіями профессора А. Н. Бутлерова“. Критика сочиненія Дасъ „О спиритизмѣ“—А. Н. Аксакова. „Медиумизмъ Е. Д. Прибытковой“—Виктора Прибыткова. Рассказы: С. Ю. Шильдера—Шульднера, Эмиля Золя, Гюи де Мошассана.

Редакторъ-Издатель В. ПРИБЫТКОВЪ.

ОБЪ ИЗДАНИИ ЖУРНАЛА НАРОДНАЯ ШКОЛА

Въ 1884 ГОДУ.

(шестнадцатый годъ).

Журналъ рекомендованъ учебнымъ комитетомъ Собственной Е. И. В. Канцелярии по учреждениямъ Императрицы Маріи; одобренъ ученымъ комитетомъ Министерства Народнаго Просвѣщенія и учебнымъ комитетомъ при Св. Синодѣ, и удостоенъ золотой медали отъ комитета грамотности, состоящаго при Имп. Вольно-Экономическомъ Обществѣ.

„НАРОДНАЯ ШКОЛА“ издается въ 1884-мъ году на прежнихъ основаніяхъ, при участіи всѣхъ прежнихъ и нѣкоторыхъ новыхъ сотрудниковъ.

Программа журнала состоитъ изъ слѣдующихъ отдѣловъ: I) Законодательство по народному образованію. II) Педагогика и дидактика. III) Исторія народнаго образованія. IV) Критика и библиографія. V) Новости и смѣсь. Этотъ отдѣлъ вполне соотвѣтствуетъ „современному обозрѣнію“ въ другихъ журналахъ. Онъ заключаетъ въ себѣ — кромѣ мелкихъ статей и корреспонденцій — систематическій обзоръ (подъ названіемъ педагогической хроники) всѣхъ наиболѣе интересныхъ явленій въ области народнаго образованія въ нашемъ отечествѣ; въ такомъ же систематическомъ видѣ предлагается, по временамъ, хроника народнаго образованія въ иностранныхъ государствахъ. Здѣсь же помѣщаются обыкновенно, подъ рубрикою „разныхъ извѣстій“, любопытные для народнаго учителя факты изъ общественной и собственно крестьянской жизни, свѣдѣнія по сельскому хозяйству и другимъ техническимъ предметамъ и пр. VI) Приложенія къ журналу, куда входятъ: а) политическія извѣстія для народныхъ учителей, въ формѣ связнаго разсказа о политическихъ событіяхъ за границу; б) чтенія для народа по всѣмъ предметамъ знанія и пр.

Въ прошломъ году, въ „НАРОДНОЙ ШКОЛѣ“ принимали участіе своими трудами: гг. Анатовъ, А. И. Анастасіевъ, В. Фонъ-Боль, Л. П. Весинъ, А. С. Виреніусъ, д-ръ Ивинъ, Е. П. Карновичъ, баронъ Н. А. Корфъ, Е. Е. Карцевъ, Я. Т. Михайловскій, Л. К. Поповъ и друг.

Въ распоряженіи редакціи имѣется много новыхъ матеріаловъ.

„НАРОДНАЯ ШКОЛА“ выходитъ въ 1884 году, по прежнему, ежемесячными книжками, отъ четырехъ до шести печатныхъ листовъ убористаго шрифта. Годовая цѣна журнала, со всѣми приложеніями, четыре рубля пятьдесятъ коп. съ пересылкою или доставкою. За границу — 6 руб. Подписка принимается: въ С.-Петербургѣ, въ главной конторѣ „НАРОДНОЙ ШКОЛЫ“, Покварской переулокъ, д. № 5; въ Москвѣ: въ книжномъ магазинѣ Карбасникова, Моховая, противъ Университета. Редакція отвѣчаетъ за исправность доставки только передъ лицами, подписавшимися въ главной конторѣ.

Желая сдѣлать доступнымъ приобрѣтеніе оставшихся полныхъ экземпляровъ нашего журнала за 1878—79—82 гг. и тѣмъ школамъ, которыя, по недостатку средствъ, не могли своевременно подписаться на нихъ, редакція предлагаетъ выписывать ихъ по значительно пониженной цѣнѣ, а именно: вмѣсто 13½ р. за три года, по 9 руб. съ пересылкою. При подпискѣ же на 1884 годъ, слѣдуетъ высылать, круглымъ счетомъ, 13 руб.

За 1880, 1881 и 1883 гг. журналъ высылается по номинальной стоимости.

Редакторъ-издатель А. Пятковскій.

ПРОДОЛЖАЕТСЯ ПОДПИСКА НА 1884-Й ГОДЪ.

Подписавшіеся получаютъ всѣ вышедшіе нумера, начиная съ первыхъ.

„СЕМЬЯ И ШКОЛА“,

(ГОДЪ XIV-Й)

ИЛЛЮСТРИРОВАННЫЙ ЖУРНАЛЬ ДЛЯ ДѢТЕЙ

И

ДОМАШНЯГО И ОБЩЕСТВЕННАГО ВОСПИТАНІЯ.

Полное годовое издание журнала состоитъ изъ двадцати двухъ книгъ и 40 №№ „Педагогической хроники“. Подписная цѣна на полный журналъ съ доставкой и перес. 12 руб.

Полное изданіе состоитъ изъ двухъ отдѣловъ, на которые допускается также отдѣльная подписка:

I. Иллюстрированный отдѣлъ для дѣтей выходитъ ежемѣсячно, 12 книгъ въ годъ. Подп. цѣна съ дост. и перес. 10 р.

II. Учебно-воспитательный отдѣлъ (для родителей и воспитателей) выходитъ въ количествѣ 10 книгъ (т. е. ежемѣсячно, кромѣ іюня и іюля), съ добавленіемъ „Педагогической хроники“, выходящей въ количествѣ 40 №№ въ годъ. Подп. цѣна съ дост. и перес. 5 р.

Первый отдѣлъ (для дѣтей) даетъ статьи религіозно-нравственнаго содержанія, рассказы, стихотворенія, путешествія, жизнеописанія и пр., а также игры, работы, руководлія, мастерства и проч. матеріалъ для физическаго и умственнаго развитія. Всюду, по мѣрѣ надобности, прилагаются рисунки и картины.

Второй отдѣлъ (для родителей и воспитателей) содержитъ общія статьи педагогическаго содержанія, статьи по воспитанію и обученію домашнему и общественному (высшему, среднему и начальному), нравственному, умственному и физическому; критику и библиографію; биографическіе очерки педагоговъ и статьи по исторіи педагогій; отдѣлъ математическій и пр. „Педагогическая хроника“ даетъ отчеты по текущимъ вопросамъ учебно-воспитательнаго дѣла какъ въ Россіи, такъ и за границею и полную библиографію вновь выходящихъ по воспитанію и обученію книгъ.

Подписка принимается въ конторѣ редакціи: С.-Петербургъ, Бол. Садовая, противъ Гостиннаго двора, д. № 12, или адресуется просто: Въ С.-Петербургъ, въ редакцію журнала „Семья и школа“ (адресъ Почтамту извѣстенъ),—съ сообщеніемъ подробнаго адреса: имени, отчества, фамиліи и того почтоваго учрежденія, его губерніи и уѣзда, гдѣ есть выдача газетъ и журналовъ.

Редакторъ-издатель К. Модзалевскій.

ВЪ 1884 ГОДУ (ПЯТЫЙ ГОДЪ ИЗДАНІЯ)

РУССКІЙ НАЧАЛЬНЫЙ УЧИТЕЛЬ

издается по прежней программѣ, а также при постоянномъ участіи

НАРОДНЫХЪ УЧИТЕЛЕЙ.

Обязательный объемъ остается *прежній*: не менѣе 25 листовъ въ годъ (въ предыдущіе годы давалось 40—50 листовъ, т. е. болѣе обязательнаго объема). Лѣтнія книжки выходятъ по двѣ вмѣстѣ.

Въ журналѣ принимаютъ участіе: *Н. Бунаковъ, Галлеръ, Гербачъ, Глинка, Дебольскій, В. Воскресенскій, Латышевъ, Св. Мих. Соколовъ, Сентъ-Илеръ, Туберталь, Н. Фанъ-деръ-Флитъ и др.* Въ журналѣ помѣщаются многія работы и письма народныхъ учителей, разборы новыхъ книгъ и различныя сообщенія о ходѣ учебнаго дѣла.

Подписка принимается въ редакціи (Сиб., Екатеринбургскій просп., д. 33, кв. 5), въ магазинѣ *Фену и К°* (С.-Петербургъ, Невскій пр., д. 42).

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА НА ГОДЪ:

3 р. — к. съ пересылкой,

2 „ 50 „ безъ доставки.

Цѣна оставшихся экземпляровъ за предыдущіе годы 2 р. 50 к. за каждый годъ.

Журналъ одобренъ Ученымъ Комитетомъ Министерства Народнаго Просвѣщенія.

Въ редакціи можно получать также:

Учебникъ ариметики. *В. Латышева*. Ц. 35 к. 1882 г.

Физиологію *Фостера* (отдѣльн. изданіе). Ц. 60 к. 1882 г.

Сборникъ работъ народныхъ учителей. Ц. 60 к. 1882 г.

Народное сказаніе. Простой разсказъ дѣдушки Павла о 5 заповѣдх. Перевелъ народный учитель *Коуровъ*. Донушено Уч. Ком. М. Нар. Пр. въ бібліотеки народныхъ училищъ. Ц. 4 к. 1883 г.

Вышедшіе листы „Руководства къ преподаванію ариметики“ *В. Латышева*. (Въ листахъ). Ц. 65 к.

Объяснительный курсъ ариметики. *В. Латышева*. Часть I. Ц. 40 к.

Краткіе очерки по естествознанію. (Работа, представленная на конкурсѣ 1883 г.). Цѣна 25 к.

На 1884 объявляется *второй конкурсъ* на составленіе чтеній для народа. Работы должны быть доставлены не позже 1-го августа 1884 г. Выборъ темы предоставляется сдѣлать самимъ авторамъ. Объемъ чтенія долженъ быть около 1 листа печати.

Принимаются пожертвованія въ „*Капиталъ Тургенева*“.

(3—1)

Редакторъ-издатель В. ЛАТЫШЕВЪ.